

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:

Бюджетна політика у системі державного регулювання економіки

**Студента 2 курсу, 2-м групи,
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»**

**Кривенка
Кирила
Олексійовича**

**Науковий керівник
к.е.н., доцент**

**Макогон
Валентина
Дмитрівна**

**Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор**

**Чугунов
Ігор Якович**

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ	
1.1. Сутність та роль бюджетної політики у системі соціально-економічного регулювання	6
1.2. Зарубіжний досвід формування бюджетної політики в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою	11
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	
2.1. Формування дохідної частини бюджету як складової фінансово-економічного регулювання	17
2.2. Ефективність бюджетних видатків у системі соціально-економічного розвитку країни	24
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	
3.1. Пріоритетні напрями та завдання бюджетної політики в умовах економічних перетворень	34
3.2. Інструменти бюджетної політики та їх вплив на економічне зростання	43
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Актуальність теми. Досліджуючи фінансову систему та розкриваючи її роль у соціально-економічному розвитку країни, необхідно підкреслити значущість її основної складової - бюджетної системи, яка визначає рівень ефективності функціонування фінансів, забезпечує цільовий характер використання фінансових ресурсів, реалізацію пріоритетів соціально-економічного розвитку.

В науковій літературі бюджетна політика розглядаються у різних аспектах. На даний час ураховуючи обмеженість ресурсів бюджету, необхідність вжиття заходів щодо зміцнення потенціалу місцевого розвитку, ефективного використання наявних та забезпечення залучення додаткових фінансових ресурсів, з метою підвищення спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування потребує удосконалення система бюджетного регулювання, підвищення ефективності та результативності бюджетної політики.

Серед вагомих вітчизняних вчених, праці яких присвячені питанням формування бюджетної політики слід виділити С. Буковинського, О. Василика, В. Зайчикову, О. Кириленко, І. Лютого, Л. Лисяк, В. Макогон, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія тощо. Серед зарубіжних вчених можна назвати праці Д. Б'юкенена, А. Вагнера, Дж. М. Кейнса, П. Самуельсона тощо.

Метою роботи є розкриття та удосконалення системи формування бюджетної політики як інструменту соціально-економічного розвитку країни.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити призначення бюджетної політики у системі соціально-економічного регулювання;
- визначити особливості та окреслити види бюджетної політики;
- узагальнити зарубіжний досвід формування бюджетної політики;

- розкрити роль бюджетної політики у в системі державного регулювання;
- здійснити аналіз дохідної та видаткової частини Державного бюджету України;
- визначити пріоритетні напрями бюджетної політики на короткостроковий та середньостроковий період;
- розкрити інструменти бюджетної політики та їх вплив на економічне зростання.

Об'єктом дослідження є бюджетна політика.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування та реалізації бюджетної політики в умовах економічних перетворень.

Методи дослідження. З метою досягнення поставленої мети в дослідженні використано загальнонаукові і спеціальні методи пізнання явищ і процесів у сфері формування та реалізації бюджетної політики. Системний та структурний методи використано при розкритті сутності та ролі бюджетної політики як інструменту соціально-економічного розвитку територій. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід реалізації бюджетної політики. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані пропозиції щодо пріоритетних напрямів бюджетної політики на короткостроковий та середньостроковий період.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правове забезпечення формування та реалізації бюджетної політики та бюджетного регулювання, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення магістерського дослідження.

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади формування бюджетної політики, розкрито сутність та роль бюджетної політики у системі соціально-економічного регулювання, зарубіжний досвід формування бюджетної політики в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

У другому розділі розкрито систему формування бюджетної політики в Україні, здійснено аналіз формування дохідної частини бюджету як складової фінансово-економічного регулювання, оцінку ефективності бюджетних видатків у системі соціально-економічного розвитку країни.

У третьому розділі визначені стратегічні напрями формування та реалізації бюджетної політики України, пріоритетні напрями та завдання бюджетної політики в умовах економічних перетворень, розкрито інструменти бюджетної політики та їх вплив на економічне зростання.

У висновках роботи наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Сутність та роль бюджетної політики у системі соціально-економічного регулювання

Еволюція бюджетної системи держави, формування її інститутів, механізмів функціонування об'єктивно-історично пов'язані з розвитком ринкової економіки й демократизацією суспільства. Історично розвиток суспільства побудований на суперечності й одночасній єдності інтересів держави (влади) і громадян.

Один із великих мислителів епохи Відродження Ніколо Макіавеллі обґрунтував сутність категорії “держава”, яка, на його думку, створена для спільних благ. У своїй праці “Правитель” він обґрунтовує сутність політики як зміцнення влади правителя. Такий підхід залишається концептуально незмінним і сьогодні, в умовах постійної демократизації системи державної влади. Всякий уряд, прийшовши до влади, намагається, використовуючи існуюче законодавство, адміністративний ресурс, посилити вплив влади на суспільство через відповідну політику. При цьому політика - це пошук компромісу між інтересами влади й суспільства. Саме на це спрямовані формування й розвиток системи та інститутів державної влади, соціально-економічна, фінансова й бюджетна політика.

Проблеми функціонування влади - це рамки існуючого законодавства та дія об'єктивних закономірностей розвитку ринкової економіки за умови й необхідності реалізації інтересів громадян. Кожен уряд балансує, реалізуючи політику, яка враховує одночасно об'єктивно-історичні й суб'єктивні чинники розвитку суспільства, економіки й кожного індивідуума.

Реалізація функції держави перебуває під впливом еволюційних процесів взаємовідносин держави і громадянина, які характеризуються постійним зростанням ролі індивідуума в суспільстві, що, у свою чергу, відповідним чином впливає на самі функції держави. Через суперечності

ринкової економіки кінця XIX - початку XX століття довелося по-новому розглянути роль державних фінансів, бюджету й особливо фінансової політики держави. Відомий італійський економіст і соціолог, керівник Лозаннської школи В. Парето увів у економічну науку принцип оптимальності, згідно з яким максимізація суспільного добробуту досягається за умови, що прагнення до поліпшення добробуту однієї групи людей не повинне водночас призводити до погіршення добробуту інших.

Закон Парето дав змогу змінити концептуальний підхід до державних фінансів як механізму обміну благами між державою і громадянами та змусив переглянути роль фінансової (бюджетної) політики держави, щоб вона враховувала інтереси не тільки влади (держави), а й усіх громадян. На думку представників Лозаннської школи, суперечності в суспільстві загострюються, що призводить до посилення кризових явищ, коли фінансова система працює в інтересах вузького кола осіб, які мають доступ до розподілу й використання фінансових ресурсів держави. Саме внаслідок соціально-економічних і системних суперечностей розвитку держави склались організаційно-правові й економічні передумови формування та розвитку бюджетної системи. Вона стає тим механізмом, із допомогою якого держава в ринковій економіці реалізує свої функції, поєднуючи інтереси держави, окремих територій і різних соціальних груп. Зростання значення й ролі бюджетної системи як складової економіки і фінансової системи держави зумовило виокремлення у фінансовій політиці бюджетної політики з її цілями й механізмом реалізації.

Необхідність забезпечення послідовності фінансування пріоритетів соціально-економічного розвитку держави визначила правові засади й економічні передумови формування та реалізації бюджетної політики у країні. При цьому її ефективність визначається тим, наскільки вона поєднує інтереси суб'єктів бюджетної системи та наскільки контролює цільовий характер руху бюджетних коштів. Саме цільовий рух бюджетних коштів

забезпечує реалізацію цілей соціально-економічного розвитку й функцій держави.

Аналізуючи еволюцію бюджетного процесу й бюджетної політики в сучасних умовах, потрібно дослідити теоретичні підходи Дж.М. Кейнса щодо державного регулювання ринкової економіки. Саме він став ідеологом використання державних фінансів як інструменту регулювання в умовах ринку. Кейнс і його послідовники легалізували та обґрунтували використання бюджетного дефіциту як фінансового інструменту, що стимулює сукупний попит, а відповідно забезпечує прискорення економічного зростання. Так, на думку Кейнса, в умовах спаду держава повинна скорочувати податкове навантаження на економіку та допускати бюджетний дефіцит, стимулюючи зростання сукупного попиту.

На початку ХХ століття німецький фінансист А. Вагнер звернув увагу на те, що темпи зростання державних видатків у країнах Західної Європи випереджають темпи зростання промислового виробництва. На основі цього він обґрунтував “закон зростаючої державної активності”. І справді, частка державних видатків у ВВП за період із 1950-го по 2000 рік зросла у США з 22,3% до 33,7%, в Німеччині з 31,2% до 50,6%, у Великобританії з 33,6% до 43,2%. Загалом 1970-80 роки характеризувалися переходом від “теорії попиту” до “теорії економіки пропозиції”, мета якої визначалась як боротьба з дефіцитом бюджету, що забезпечувало стабільність і збалансованість державних фінансів.

Важливу роль в розробці сучасної фінансової й бюджетної політики посідає теорія суспільного вибору лауреата Нобелівської премії 1986 року Дж. Б'юкенена, згідно з якою державні фінанси - це кошти, які за суспільною згодою стягуються державою з юридичних і фізичних осіб та використовуються для реалізації суспільних потреб і функцій держави. Зміст та ідея суспільного вибору полягають у тому, що громадяни, обираючи владу, роблять свій вибір щодо фінансової та бюджетної політики. При цьому гасла можуть бути одні, а результати політики - протилежні.

У фінансовій (бюджетній) політиці держави вибір цілей і механізмів реалізації залежить від настроїв виборців і поведінки депутатів, яка не завжди логічна. Так, згідно з теоремою К. Ерроу в умовах незрілої демократії можлива нелогічна поведінка частини виборців і депутатів, що призводить до неефективної фінансової (бюджетної) політики. При цьому може спостерігатися логролінг - ситуація, коли одна група депутатів голосує за законопроект іншої в обмін на певні заохочення. Виходом із даної ситуації є підвищення правосвідомості громадян та громадянської відповідальності урядовців. Сутність теореми Ерроу: якщо варіантів вибору більше двох, то жодна процедура голосування не забезпечує розумного колективного вибору, який відповідав би умовам оптимального вибору (оптимуму Парето) - раціональності, незалежності від безглузвих альтернатив, позитивному взаємозв'язку, недопустимості диктату. Кожна країна намагається обрати таку бюджетну політику, яка забезпечила б стабільні темпи економічного зростання, необхідні обсяги доходів до бюджету та відповідні позиції національних виробників на світовому й національному ринках. Так, наприклад, США після значних дефіцитів державного бюджету в 1970-90 роки прийшли до профіциту бюджету в 1998-му в розмірі 63,2 млрд дол. Політика профіциту підтримувалася до 2002 року, коли виник бюджетний дефіцит, який зростав протягом останніх років. Ситуація розвивалася на тлі різкого збільшення федерального боргу: з 2868 млрд. дол. у 1985-му до 6137 млрд дол. у 2002 році.

Бюджетну політику слід розглядати з позиції як соціально-політичного, так і макроекономічного ефекту. Саме такий підхід визначає й дає змогу побачити основні суперечності бюджетної політики, а отже, дати об'єктивну оцінку механізму функціонування бюджетної системи у країні. Соціально-політичний ефект бюджетної політики проявляється у пріоритетності реалізації економічних інтересів окремих соціальних груп населення, а також тих політичних партій, які узагальнюють інтереси цих груп та перебувають при владі або йдуть до неї. Сутність цього явища в сучасних суспільно-

політичних системах полягає в тому, що уряд країни повинен через бюджет підтримувати прихильність тієї частини електорату, завдяки якій він прийшов до влади, та намагатися подовжити термін каденції. Перебуваючи при владі, будь-який уряд є заручником такої ситуації, а тому бюджетна політика до певної міри завжди суперечитиме об'єктивним умовам макроекономічної ситуації у країні.

У сфері бюджетної політики необхідно здійснити ряд заходів, у тому числі необхідно зменшити негативний вплив фінансово-економічної рецесії при формуванні місцевих бюджетів, зокрема, уточнення прогнозу доходів бюджету на основі оцінки податкоспроможності платників податків; здійснення аналізу податкових доходів бюджету і розробка пропозицій з підвищення ефективності їх адміністрування; оптимізація переліку податкових пільг і відповідність суспільним інтересам; скорочення недоїмки по податках і зборам до бюджетів; здійснення аналізу неподаткових доходів бюджету та підготовка пропозицій щодо вдосконалення управління майном; підвищення ефективності використання комунальної власності; розробка прогнозу обсягу трансфертів з державного бюджету. З метою оптимізації видаткової частини державного бюджету необхідно здійснення аналізу ефективності витрат на надання бюджетних послуг, соціальних виплат і пільг; створення системи обліку потреб у послугах, що надаються комунальним сектором; стандартизація муніципальних послуг; створення передумов для реалізації дієвих форм надання муніципальних послуг; формування та реалізація муніципальних завдань на надання муніципальних послуг; розробка критеріїв відбору інвестиційних проектів; визначення розміру підвищення оплати праці працівникам бюджетних установ з урахуванням можливостей бюджету та розробка заходів щодо їх оптимізації; визначення розміру дефіциту бюджету з урахуванням зниження доступності кредитних ресурсів і можливості розміщення цінних паперів муніципальних утворень.

1.2. Зарубіжний досвід формування бюджетної політики в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою

У багатьох країнах із розвинутою та перехідною економікою розвиток державного управління у сфері надання суспільних, державних послуг, спрямованих на кінцевий результат, є чітко визначеною тенденцією на протязі останніх років [90]. Програмно-цільовий метод бюджетування, який забезпечує зв'язок між використаними ресурсами та отриманими результатами від їх використання, регулює розподіл бюджетних коштів між окремими програмами на основі вимірюваних результатів, сприяє більшій ефективності та прозорості, в тому числі посилення відповідальності і підзвітності за витрачання коштів. Мета програмно-цільового методу бюджетування полягає, в першу чергу, в забезпеченні використання державних коштів протягом заданого періоду для надання державою конкретних послуг. Саме за цим показником громадяни оцінюють роботу уряду. Програмно-цільовий метод, як інструмент бюджетного регулювання, дозволяє чітко встановити пріоритети в межах існуючих фіскальних обмежень, а також отримати інформацію від платників податків про рівень наданих послуг [33].

Низкою країн започатковано ряд системних реформ, спрямованих на удосконалення бюджетного процесу, у тому числі впровадження бюджетування, орієнтованого на результат, запровадження системи оцінювання результативності бюджетних програм, дотримання принципу підзвітності органів влади громадськості. Програмно-цільове бюджетування пов'язує здійснені витрати з їх соціальною та економічною ефективністю, з очікуваною віддачею від цих витрат. Основними складовими системи бюджетування, спрямованого на отримання результату, є визначення кінцевого результату в розрізі бюджетної програми; запровадження дієвого контролю за використанням бюджетних коштів; встановлення взаємозв'язку між результативністю та витраченими бюджетними ресурсами.

Кожна країна має свої особливості при впровадженні системи програмно-цільового бюджетування, однак низка підходів та принципів є загальними. В якості інструменту звітності органів державного управління перед суспільством застосовується система показників ефективності та результативності бюджету. Встановлена система показників ефективності та результативності бюджету служить інструментом звітності органів державної влади перед населенням країни. Необхідність звітування перед громадськістю закріплені на законодавчому рівні, також існує громадський контроль в особі професійних об'єднань, асоціацій, рад, рекомендації яких виконуються суб'єктами суспільних фінансів. Невиконання вимог та умов зазначених організацій, зважаючи на їх вплив на громадську думку, може спричинити до зниження рівня довіри суспільства до регіональних і місцевих адміністрацій. Звіти по системі показників ефективності та результативності бюджету є відкритими для суспільства, публікуються у засобах масової інформації та публічно обговорюються. Планування спрямування фінансових ресурсів у майбутніх періодах здійснюється з врахуванням результатів розрахунків показників ефективності та результативності бюджету звітуемого періоду. Вже на початкових етапах застосування програмно-цільового методу бюджетування вимагає контролювати і управляти не тільки результатами роботи в економічній сфері, а й ефективністю процесів державного управління. Для такого контролю та управління необхідні передумови у вигляді адміністративних заходів, підготовки персоналу, розрахунку витрат і відповідних ресурсів. Отже, впровадження елементів бюджетування за результатом вимагає започаткування системного реформування бюджетного, адміністративно-управлінського менеджменту, систем підзвітності і контролю.

Вперше програмне фінансування було запроваджено у середині двадцятого століття у Сполучних Штатах Америки, а саме за ініціативою департаменту оборони започатковано програмно-цільовий метод бюджетування, після чого було задекларовано впровадження такої практики

в усіх підрозділах державного управління. У бюджетному процесі цієї країни бюджетування, орієнтоване на результат, має достатню історію. Сорок років зусиль щодо здійснення бюджетних нововведень при удосконаленні управління програмами і прийнятті бюджетних рішень не завдали значного впливу на покращання якості бюджетного процесу. Система планування – програмування – бюджетування, програмно-цільове управління, бюджетування на нульовій основі, що впроваджувалися у 1960-ті та 1970-ті роки, не поширились на загальнодержавний рівень головним чином тому, що вони були президентськими ініціативами і не передбачали суттєвих змін у процедурі законодавчого затвердження бюджету. Лише із прийняттям на початку 90-х років минулого століття Закону «Про оцінку результатів діяльності державних установ» та інших законодавчих актів у сфері державного управління було сформовано загальну систему державного управління за результатом, яку підтримав Конгрес. Відмінність цих ініціатив від попередніх реформ полягала в тому, що вони були систематизовані у прийнятому законі; цим законом встановлено базові засади управління, орієнтованого на результат у виконавчих органах державної влади. Сутність їх звелась до наступних головних вимог: визначення стратегічних цілей на рівні діяльності міністерств; встановлення тактичних, річних цілей; звітування перед Конгресом щодо результатів досягнення визначених цілей. Розроблення загальнодержавного стратегічного плану законом не передбачається, але натомість від міністерств і агентств вимагається формування індивідуальних планів діяльності, що подаються до Конгресу разом з деталізованими бюджетними документами щодо розподілу бюджетних коштів. Упродовж бюджетного процесу Адміністративно-бюджетне управління, на яке покладається важлива роль щодо перегляду, координації і навіть окреслення стратегічних планів, за необхідності переглядає стратегічні плани органів влади протягом року [29]. Законом визначено декілька видів цілей, що мають бути зазначені у стратегічному та річному виконавчому плані. Ієрархічна структура цілей будується починаючи

із загального кінцевого результату діяльності міністерства і закінчуючи окремими цілями щодо вироблення безпосереднього продукту, послуги. Стратегічний план окреслює цілі щодо кінцевого результату, натомість у річному виконавчому плані встановлюються короткострокові цілі, пов'язані з безпосереднім результатом річного виконання. При формуванні плану виділяють цілі кінцевого результату і проміжного результату, які відображають часткове виконання кінцевої мети.

Закон вимагає від органів влади проведення консультацій з Конгресом щодо розвитку стратегічних планів, спрямовувати свою діяльність та розробляти механізми підзвітності є безпосередніми завданнями міністерств. При розробленні стратегічних планів можуть проводитися консультації з зацікавленими сторонами, наприклад, регіональними і місцевими органами влади, громадськістю, але якими способами будуть досягатися встановлені цілі вирішує міністерство. Прийняття закону мало на меті запровадження фундаментальних змін у бюджетному плануванні. Ті зміни у формуванні і виконанні бюджету, що відбувалися до цього, підготували підґрунтя до запровадження бюджетування, орієнтованого на результат і сприяли створенню дієвого режиму підзвітності. Закон став важливою реформою, що надає важливе значення програмній ефективності, якості надання суспільних послуг і спроможності реагування влади на потреби споживачів, громадян країни.

Досвід застосування цього закону є в цілому успішним, незважаючи на деякі суперечності. У переважній більшості установи добросовісно дотримувалися закону, зосереджуючи увагу на безпосередніх результатах виконання програм. Установи поступово накопичували досвід у виробленні даних щодо виконання бюджетних програм та формуванні показників, що забезпечило наявність необхідної інформації для аналізу. Раніше програмні результати здебільшого не мали наочності, однак на сьогодні і Конгрес, і суспільство мають доступ до тих самих даних, що й менеджери бюджетних програм. Більшість установ виявляють свої наміри мислити категоріями

кінцевого результату, що засвідчують цілісні стратегічні плани, які фахово розробляються і виконуються. Деякі агентства зробили вагомі кроки щодо зміни механізмів підзвітності та внутрішніх процесів для підсилення результативності своєї діяльності. Таким чином, Сполучені Штати Америки успішно запровадили важливий елемент бюджетування, орієнтованого на результат, а саме – визначення та кількісний опис безпосереднього кінцевого результату для кожної бюджетної програми, бюджетної установи.

Разом з тим, не було запроваджено іншого важливого елементу системи бюджетування за результатом: надання необхідної операційної гнучкості розпорядникам бюджетних коштів в управлінні своєю діяльністю для досягнення необхідних цілей і завдань. При тому, що закон передбачав дозвіл на надання певних управлінських повноважень, а також забезпечував проведення більш розширених пілотних програм, на практиці ці можливості були обмеженими. Внутрішні управлінські процеси також не зазнали змін: підзвітність базувалася на організаційних принципах, менеджери не мали персональної відповідальності за результат. Більшість установ, виконуючи свій обов'язок щодо дотримання вимог закону, розглядали їх просто як додаткові вимоги до звітності. Під час складання своїх стратегічних планів не всі установи здатні були розрахувати граничні зміни отриманого результату відповідно до граничних змін вхідних бюджетних ресурсів. Розрахунки повних витрат на діяльність і затрат на виробництво одиниці продукту, послуги були приблизними, або взагалі не розраховувалися. Установи не поспішали удосконалювати систему бухгалтерського обліку. Більшість установ не достатньо чітко представляли процеси і кроки, які вони повинні здійснити для досягнення визначених цілей. Зазначене не привело до широкого застосування виконавчими органами інформації про результати у процесі прийняття бюджетних рішень. Хоча законом декларувалася необхідність встановлення зв'язку між виділенням бюджетних коштів і результатами виконання програм, на практиці не було здійснено відповідних нормативно-правових та процедурних змін. За своєю природою Конгрес є

консервативним інститутом влади, де зміни відбуваються достатньо повільно, а перехід до системи бюджетування за результатом означає фундаментальні зміни у системі [31].

Світовий досвід формування та реалізації основних пріоритетів бюджетної політики в розвинутих країнах та країнах із перехідною економікою щодо основних пріоритетів бюджетної політики показує, що реформа у сфері бюджетних відносин повинна проводитися із врахуванням особливостей соціально-економічного розвитку країни, її регіонів, галузей економіки.

На даному етапі розвитку державних фінансів простежується тенденція до відповідних перетворень системи управління бюджетними видатками шляхом запровадження та підвищення рівня середньострокового бюджетного планування; є чітко визначеним розвиток державного управління у сфері надання державних послуг, спрямованих на кінцевий результат використовуються різноманітні технології бюджетування для покращення результативності витрачання бюджетних коштів; удосконалення системи планування і моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних витрат за допомогою якісних і кількісних індикаторів; дотримання принципу підзвітності органів влади громадськості. Набув достатньо застосування програмно-цільовий метод бюджетного управління, який сприяє більшій ефективності та прозорості у використанні бюджетних ресурсів, в тому числі посилення відповідальності і підзвітності за витрачання коштів; встановлює зв'язок між використаними ресурсами та отриманими результатами від їх використання; регулює розподіл бюджетних коштів між окремими програмами на основі вимірюваних результатів. Як інструмент бюджетного регулювання програмно-цільовий метод дозволяє встановити пріоритети в межах існуючих фіскальних обмежень.

РОЗДІЛ 2.

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1.Формування дохідної частини бюджету як складової фінансово-економічного регулювання

Створення нового типу економіки і проведення структурних реформ, що забезпечують підвищення якості життя в умовах створених за останні роки основ ринкової економіки вимагає оцінки ресурсного потенціалу в досягненні поставлених цілей. Найважливішим показником, що відбиває як фінансове забезпечення, так і роль держави в економіці, і взаємодія держави і бізнесу, є податкове навантаження і результативність державних витрат. Поряд з іншими повноваженнями та інструментами економічної політики бюджетна політика є основним інструментом досягнення запланованого результату. Довгострокова бюджетна стратегія виступає одним з інструментів бюджетної політики.

Основне завдання довгострокового бюджетного планування полягає в ув'язці що проводиться бюджетної політики із завданнями щодо створення довгострокового стійкого зростання економіки і підвищення рівня та якості життя населення.

Крім того, довгострокове планування дає можливість сформулювати пріоритетні завдання, оцінити необхідні ресурси для їх реалізації та визначити можливі джерела цих ресурсів. Таким чином, довгострокове планування дозволяє піти від інерційного підходу, коли асигнування розподіляються на основі індексування тенденцій попередніх років. Важливо також, що більшість заходів, що дозволяють скоротити рівень витрат, зберігши рівень якості наданих державних послуг, передбачають реформування відповідного сектору економіки. Такі структурні реформи мають тривалий термін реалізації. Довгострокове планування дозволяє своєчасно виявити їх необхідність і зважено підійти до реалізації.

У межах стратегічної мети - побудови конкурентоспроможної соціально орієнтованої ринкової економіки та подальшої інтеграції у світове

співтовариство основними цілями бюджетної політики на довгострокову перспективу залишаються:

- підтримання структурних реформ в економіці для відновлення високих темпів економічного зростання;
- проведення ефективної соціальної політики, спрямованої на забезпечення гідних умов життя громадян;
- справедливість, дієвість та ефективність роботи органів влади;
- подальша інтеграція у світові глобальні процеси та підвищення міжнародного авторитету України.

Для досягнення зазначених стратегічних цілей податково-бюджетна політика в умовах посткризового періоду орієнтуватиметься на комплексну реалізацію державної політики, спрямованої на стабілізацію національної економіки та відтворення економічного потенціалу, проведення структурних реформ та забезпечення належного рівня соціальних гарантій громадян.

За таких умов пріоритетними завданнями у середньостроковій перспективі визначено:

- забезпечення макроекономічної стабільності, збалансованості та стійкості бюджетної системи;
- державна підтримка, відновлення та розвиток вітчизняної економіки;
- проведення структурних реформ в економіці та бюджетній сфері;
- зниження податкового тиску на економіку та забезпечення його рівномірності, формування на цій основі сприятливого інвестиційного клімату як основи для стійкого економічного зростання;
- підвищення ефективності системи соціального забезпечення та соціального захисту громадян;
- забезпечення динамічного розвитку регіонів та підвищення їх самодостатності.

Проведення бюджетної політики у середньостроковій перспективі орієнтуватиметься на створення сприятливих умов для забезпечення

розвитку національної економіки, відновлення та нарощування виробничих потужностей, сприяння створенню нових робочих місць, утримання та розширення ринків збуту вітчизняної продукції.

Забезпечення макроекономічної стабільності, збалансованості та стійкості бюджетної системи досягатиметься шляхом:

- забезпечення бездефіцитності поточного бюджету, визначення дефіциту бюджету розвитку в обсязі не більш як 3 відсотки валового внутрішнього продукту (далі - ВВП);
- утримання протягом прогнозованого періоду обсягу державного боргу стосовно ВВП на рівні, не вищому ніж у попередньому році;
- поступового зменшення частки перерозподілу ВВП через зведений бюджет України порівняно з рівнем попереднього року.

Передбачається, що розроблення проектів Державного бюджету України на відповідний рік та місцевих бюджетів здійснюватиметься відповідно до Бюджетного кодексу України у новій редакції, в якому визначено положення щодо підвищення якості управління бюджетними коштами, забезпечення результативності, ефективності і прозорості використання бюджетних коштів, удосконалення бюджетної системи, забезпечення її стабільності, а також створення передумов для децентралізації бюджетного процесу та проведення реформ в інших сферах суспільства.

Бюджетна політика спрямовуватиметься на покращення добробуту та якості життя населення шляхом підвищення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімального прожиткового мінімуму, удосконалення системи надання пільг і допомог, забезпечення житлом малозабезпечених громадян та багатодітних сімей, гарантування перших робочих місць молодим спеціалістам, підготовленим за державним замовленням [79].

Проводитиметься активна політика у сфері приватизації державного майна відповідно до чіткої стратегії приватизації в тісному взаємозв'язку із

стратегією розвитку економіки України та її окремих галузей. Приватизація в Україні відбуватиметься на засадах прозорості та конкурентності.

Водночас державна політика базуватиметься на збереженні у державній власності стратегічно важливих підприємств державного сектору, підвищенні ефективності управління державним майном.

Істотно зміниться механізм встановлення бюджетних відносин між державним і місцевими бюджетами, розшириться ресурсна база місцевих бюджетів, реформування міжбюджетних відносин здійснюватиметься у напрямі підвищення самодостатності місцевих бюджетів, що сприятиме зменшенню міжрегіональних диспропорцій та збільшенню обсягу залучення прямих іноземних інвестицій у розвиток регіонів та створенню нових робочих місць.

Очікується посткризове упорядкування вітчизняної фінансової та економічної системи на основі якісних структурних зрушень в економіці у напрямі посилення інвестиційної складової та подальшого впровадження інноваційної моделі розвитку економіки, а також удосконалення ринкових інститутів, поглиблення інтегрованості національної економіки у світову економіку. В умовах загострення конкурентної боротьби за ринки збуту проводитиметься робота із зменшення ресурсовитратності виробництва шляхом використання енергозберігаючих технологій, обладнання і матеріалів та впровадження інвестиційних проектів інноваційного спрямування.

Державна політика спрямовуватиметься на створення умов для посткризового розвитку України, зняття інфраструктурних обмежень розвитку, підвищення технологічного рівня промисловості, створення сучасного агропромислового комплексу, продовження інтеграції у світовий простір. Ці заходи сприятимуть усуненню впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальному розвитку національної економіки. У результаті передбачається відновлення та закріплення позитивних тенденцій щодо темпів зростання реального ВВП на рівні 6,4 відсотка в середньому за рік, що відповідає довгостроковому потенціалу розвитку економіки.

Передбачається стабілізація ситуації у сфері зайнятості і закріплення позитивних тенденцій в міру розв'язання проблем, що виникли внаслідок світової кризи, та відновлення динамічного розвитку виробничої діяльності.

Прогнозується збереження мінімальної заробітної плати на рівні, не нижчому за прожитковий мінімум, зростання реальної заробітної плати темпами, що відповідатимуть реальним можливостям економіки - підвищенню продуктивності праці.

З метою наближення якості життя громадян до європейських стандартів передбачається проведення подальшого реформування системи соціального та пенсійного страхування, удосконалення недержавного пенсійного забезпечення. Підвищенню якості продуктивності праці, якості робочої сили також сприятимуть здійснення заходів, спрямованих на поліпшення якості освітніх та медичних послуг, популяризацію здорового способу життя, розвиток фізичної культури та спорту, поліпшення екологічного стану довкілля.

Основна увага в період відновлення економіки після виходу з кризи приділятиметься стимулюванню становлення середнього класу як основи стабільності суспільства, що позитивно вплине на економічне зростання в цілому та на рівень життя населення.

Зростанню обсягів виробництва сприятиме підвищення продуктивності економіки, яке забезпечуватиметься в результаті ефективного використання таких факторів виробництва, як капітал та робоча сила.

Прогнозується, що темпи зростання обсягів промисловості становитимуть щороку в середньому 4,2 відсотка за рік. Зростання обсягу виробництва в промисловості прогнозується досягти за рахунок: продовження структурної перебудови вітчизняного промислового комплексу, зокрема пришвидшення процесів імпортозаміщення; нарощування інвестиційної активності; сприятливої кон'юнктури на зовнішніх сировинних ринках. Вищим за середній буде обсяг зростання виробництва у машинобудуванні, металургії, харчовій та легкій промисловості.

Доходи Державного бюджету України формуються відповідно до 29 статті Бюджетного кодексу України. Доходи місцевих бюджетів відповідно до 64, 66, 68, 69, 71 статей Бюджетного кодексу.

В середньому за 1992-2017 роки доходи зведеного бюджету склали 234,06 млрд.грн., у тому числі за 1992-1996 роки - 11,33 млрд.грн., 1997-2001 роки – 38,79 млрд.грн., за 2002-2006 роки – 106,95 млрд.грн., за 2007-2011 роки – 300,77 млрд.грн., за 2012-2017 роки – 632,71 млрд.грн.; доходи державного бюджету за 1992-2017 роки склали 181,69 млрд.грн., у тому числі за 1992-1996 роки – 7,14 млрд.грн., за 1997-2001 роки – 25,80 млрд.грн., за 2002-2006 роки – 81,95 млрд.грн., за 2007-2011 роки – 232,52 млрд.грн., за 2012-2017 роки – 497,80 млрд.грн.; доходи місцевих бюджетів за 1992-2017 роки склали 111,79 млрд.грн., у тому числі за 1992-1996 роки – 4,87 млрд.грн., за 1997-2001 роки – 17,96 млрд.грн., за 2002-2006 роки – 46,35 млрд.грн., за 2007-2011 роки – 144,00 млрд.грн., за 2012-2017 роки – 306,78 млрд.грн. Таким чином, за п'ятирічний період відбулося зростання доходів зведеного бюджету в 3,4; 2,8; 2,8 та 2,1 рази; державного бюджету – 3,6; 3,2; 2,8 та 2,1 рази; місцевих бюджетів в 3,7; 2,6; 3,1 та 2,1 рази (табл. 2.1.1-2.1.2).

Таблиця 2.1.1

Динаміка фактичних та планових показників доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів, млрд.грн.

	Зведений бюджет		%	Державний бюджет		%	Місцеві бюджети		%
	план	факт		план	факт		план	факт	
2002	65,15	61,95	95,09	48,29	45,47	94,16	28,99	28,25	97,45
2003	75,41	75,29	99,84	55,82	55,08	98,67	33,32	34,31	102,97
2004	91,37	91,53	100,18	70,58	70,34	99,66	38,36	39,60	103,23
2005	135,78	134,18	98,82	108,06	105,33	97,47	54,68	53,68	98,17
2006	168,97	171,81	101,68	132,54	133,52	100,74	75,26	75,90	100,85
2007	217,59	219,94	101,08	168,33	165,94	98,58	105,33	107,05	101,63
2008	306,27	297,89	97,26	238,64	231,72	97,10	143,76	137,46	95,62
2009	324,70	272,97	84,07	255,33	209,70	82,13	143,40	134,56	93,84
2010	325,41	314,51	96,65	249,25	240,62	96,54	166,18	159,40	95,92
2011	396,10	398,55	100,62	313,43	314,62	100,38	181,97	181,53	99,76

2012	479,02	445,53	93,01	383,04	346,05	90,34	225,83	225,27	99,75
2013	470,65	442,79	94,08	359,98	339,23	94,23	234,45	221,02	94,27
2014	490,86	456,07	92,91	377,66	357,08	94,55	253,01	231,70	91,58
2015	635,68	652,03	102,57	532,02	534,69	100,50	284,22	294,46	103,60
2016	781,58	782,86	100,16	631,53	616,28	97,59	351,07	366,14	104,29
2017	1009,82	1016,97	100,71	796,84	793,44	99,57	498,25	502,10	100,77

Відсоток виконання планових показників доходів зведеного бюджету України в середньому за 2002-2017 роки склав 97,42 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 99,12 %, за 2007-2011 роки – 95,94 %, за 2012-2017 роки – 97,24 %; відповідний показник доходів державного бюджету за 2002-2017 роки склав 96,39 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 98,14 %, за 2007-2011 роки – 94,95 %, за 2012-2017 роки – 96,13 %; відповідний показник доходів місцевих бюджетів за 2002-2017 роки склав 98,98 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 100,53 %, за 2007-2011 роки – 97,35 %, за 2012-2017 роки – 99,05 %. При цьому важливо відмітити, що дані планові показники є уточненими, а не затвердженими при прийнятті відповідного бюджету.

З метою групування відповідно до джерел формування доходи бюджету класифікуються за такими розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти. Разом з тим, відповідно до Наказу Міністерства фінансів України від 14 січня 2011 року № 11 «Про бюджетну класифікацію» визначено окремий розділ – цільові фонди.

Таблиця 2.1.2

Структура доходів зведеного бюджету України, %

	Податкові надходження	Неподаткові надходження	Доходи від операцій з капіталом	Офіційні трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	Цільові фонди
2002	73,23	23,71	1,77	0,48	0,81
2003	72,19	24,17	2,39	0,27	0,98
2004	69,02	26,89	2,73	0,44	0,92
2005	73,05	23,70	2,09	0,15	1,01

2006	73,23	23,57	1,86	0,12	1,22
2007	73,34	22,06	2,91	0,05	1,64
2008	76,30	20,31	2,25	0,03	1,11
2009	76,22	21,39	1,36	0,22	0,81
2010	74,55	23,47	0,99	0,10	0,89
2011	83,99	15,05	0,58	0,13	0,25
2012	80,95	18,16	0,67	0,04	0,18
2013	79,96	19,18	0,36	0,34	0,16
2014	80,60	17,67	0,44	1,18	0,11
2015	77,85	21,49	0,28	0,29	0,09
2016	83,13	16,03	0,20	0,54	0,10
2017	73,23	23,71	1,77	0,48	0,81

В середньому за зазначений період частка податкових надходжень у доходах зведеного бюджету склала – 76,82 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 72,15 %, за 2007-2011 роки – 76,89 %, за 2012-2017 роки – 80,65 %; неподаткових надходжень – 20,75 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 24,41 %, за 2007-2011 роки – 20,45 %, за 2012-2017 роки – 17,95 %; доходів від операцій з капіталом – 1,32 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 2,17 %, за 2007-2011 роки – 1,62 %, за 2012-2017 роки – 0,36 %; офіційні трансферти від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій – 0,28 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 0,29 %, за 2007-2011 роки – 0,10 %, за 2012-2017 роки – 0,43 %; цільові фонди – 0,83 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 0,99 %, за 2007-2011 роки – 0,94 %, за 2012-2017 роки – 0,60 %.

2.2. Ефективність бюджетних видатків у системі соціально-економічного розвитку країни

Видатки бюджету - це кошти спрямовані на здійснення програм та заходів органами державної влади та місцевого самоврядування пов'язаних з їх економічними, соціальними, політичними та адміністративними функціями. Система планування бюджетних видатків базується на мінімальних державних соціальних стандартах, нормативах фінансових

витрат на надання державних послуг і єдиних методологічних засадах розрахунку мінімальної бюджетної забезпеченості.

Функціональне призначення видатків бюджету впливає з основних функцій держави: загальнодержавні функції; оборона; громадський порядок, безпека та судова влада; економічна діяльність; охорона навколишнього природного середовища; житлово-комунальне господарство; охорона здоров'я; духовний і фізичний розвиток; освіта; соціальний захист та соціальне забезпечення.

Обсяг бюджетних видатків щорічно визначається законом «Про Державний бюджет України» (рішення про місцевий бюджет) та залежить від економічної ситуації і суспільних пріоритетів. Структура видатків бюджету здійснює регулюючий вплив на попит і капіталовкладення, галузеву і регіональну структуру національної економіки, її конкурентоспроможність на світових ринках.

Вперше в незалежній Україні відповідно до Закону «Про бюджетну систему України» від 29 червня 1995 року № 253/95 видатки бюджету розподілено на поточні видатки та видатки розвитку.

Поточні видатки визначено як витрати бюджетів на фінансування мережі підприємств, установ, організацій та органів, які діють на початок бюджетного року, а також на фінансування заходів щодо соціального захисту населення та інших заходів, які не належать до видатків розвитку. Видатки розвитку визначено як витрати бюджетів на фінансування інвестиційної і інноваційної діяльності, зокрема фінансування капітальних вкладень виробничого та невиробничого призначення, фінансування структурної перебудови економіки, субвенції та інші видатки пов'язані з розширенням відтворенням.

Певним кроком у розробці окремих положень механізму планування видатків бюджету стало ухвалення Постанови “Про структуру бюджетної класифікації” від 12 липня 1996 року № 327/96-ВР, що забезпечила створення

єдиної інформаційної системи зведення державних видатків на всіх рівнях влади, затвердження функціональної структури видатків бюджету.

Прийняття Бюджетного кодексу України у 2001 році, започаткувало фундаментальні зміни всієї бюджетної системи України, в тому числі механізму планування видатків бюджету. З прийняттям нової редакції Бюджетного кодексу від 8 липня 2010 року передбачені нововведення спрямовані на підвищення ефективності зазначеного механізму.

Згідно Бюджетного кодексу здійснено розподіл видатків у відповідності до повноважень із чітким визначенням рівня бюджету, кошти якого є джерелом фінансування цих видатків. Виділено такі напрями класифікації видатків бюджету: за бюджетними програмами - програмна класифікація видатків і кредитування бюджету; ознакою головного розпорядника бюджетних коштів - відомча класифікація видатків і кредитування бюджету; функціями, з виконанням яких пов'язані видатки - функціональна класифікація видатків і кредитування бюджету; економічною характеристикою операцій, які здійснюються при їх проведенні - економічна класифікація видатків бюджету. Програмна класифікація застосовується при формуванні та виконанні бюджету за програмно-цільовим методом. Відомча класифікація відображає перелік головних розпорядників бюджетних коштів. Функціональна класифікація передбачає відображення видатків: за розділами, які систематизують видатки органів державної влади та місцевого самоврядування; за підрозділами та групами, що конкретизують видатки органів державної влади та місцевого самоврядування. Відповідно до економічної класифікації видатки поділено на поточні та капітальні. Крім того, у складі видатків бюджету виділено видатки споживання та розвитку [2].

Згідно 71 статті Бюджетного кодексу України капітальні видатки бюджету розвитку спрямовуються на: соціально-економічний розвиток регіонів; виконання інвестиційних проектів; будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і житлово-

комунального господарства; будівництво газопроводів і газифікацію населених пунктів; будівництво і придбання житла окремим категоріям громадян відповідно до законодавства; збереження та розвиток історико-культурних місць України та заповідників; будівництво та розвиток мережі метрополітенів; придбання вагонів для комунального електротранспорту; розвиток дорожнього господарства; придбання шкільних автобусів та автомобілів швидкої медичної допомоги; комп'ютеризацію та інформатизацію загальноосвітніх навчальних закладів; природоохоронні заходи; інші заходи, пов'язані з розширенням відтворенням[2].

Також видатки бюджетів поділено на: видатки, які спрямовуються на забезпечення конституційного ладу, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, а також інші передбачені Бюджетним Кодексом видатки, що не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню; видатки, що визначаються функціями держави і можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання відповідно до принципу субсидіарності; видатки на реалізацію прав та обов'язків Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування, що мають місцевий характер і визначені законодавством України[2].

Таким чином залежно від функціонального призначення здійснено поділ бюджетних видатків на три види: видатки спрямовані на забезпечення виконання загальнодержавних функцій, у зв'язку з чим вони належать до компетенції органів державної влади та становлять видатки Державного бюджету України; видатки на забезпечення виконання загальнодержавних функцій в межах повноважень, які можуть бути передані органам місцевого самоврядування відповідно до принципу субсидіарності з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання. Важливо відмітити, що держава зобов'язана одночасно із передачею повноважень передавати і кошти на їх виконання в повному обсязі за рахунок Державного бюджету України; видатки на виконання прав і обов'язків органів місцевого

самоврядування, що мають місцевий характер. Зазначені видатки визначені положеннями Конституції України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закону України «Про місцеві державні адміністрації» та здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, у тому числі трансфертів з Державного бюджету України.

Розмежування видатків двох останніх видів базується на принципі субсидіарності з урахуванням критерію повноти надання гарантованих послуг наближених до безпосереднього споживача. Відповідно до даного критерію видатків поділяються на: видатки спрямовані на забезпечення функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, що забезпечують першочергове надання гарантованих послуг розташованих найближче до споживачів. Дані видатки здійснюються з бюджетів сіл, селищ, міст та їх об'єднань; видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, що забезпечують надання основних гарантованих послуг для всіх громадян. Дані видатки здійснюються з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим, міст обласного значення та районних бюджетів; видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, що забезпечують гарантовані послуги для окремих категорій громадян, потреба в яких існує в усіх регіонах. Дані видатки здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів. З бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп[2].

Відповідно до принципу субсидіарності та вимогою забезпечення повноти надання гарантованих послуг за критеріями розмежування видатків, видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів поділено на три підгрупи: за критерієм першочерговості видатків і найбільшої наближеності надання гарантованих послуг до їх споживачів, здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст; за критерієм рівноправності громадян в одержанні основних гарантованих послуг, здійснюється з бюджетів міст обласного значення, а також районних бюджетів; за критерієм гарантованості послуг окремим категоріям громадян,

право на одержання яких визначено відповідним законодавством, здійснюється з бюджетів областей. З бюджетів міст Києва і Севастополя здійснюється фінансування видатків, віднесених до всіх трьох підгруп.

До видатків та кредитування державного бюджету віднесено бюджетні призначення, визначені законом про Державний бюджет України на конкретні цілі, пов'язані з реалізацією програм та заходів. Зокрема, видатки на державне управління, судову владу, міжнародну діяльність; фундаментальні та прикладні дослідження і сприяння науково-технічному прогресу державного значення, міжнародні наукові та інформаційні зв'язки державного значення, оплату послуг з підготовки наукових кадрів у наукових установах на умовах державного замовлення; національну оборону; правоохоронну діяльність, забезпечення безпеки держави та цивільний захист населення і територій; забезпечення функціонування установ та закладів Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів, органів цивільного захисту, які перебувають у державній власності; освіту; охорону здоров'я; соціальний захист та соціальне забезпечення; культуру і мистецтво; програми підтримки національних і державних телерадіокомпаній, суспільного телебачення і радіомовлення, преси, книговидання, державних інформаційних агентств; фізичну культуру і спорт; державні програми підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки; програми реставрації пам'яток архітектури, спорудження (створення) пам'ятників і монументів державного значення; державні програми розвитку транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, телекомунікацій та інформатики; державні інвестиційні проекти; державні програми з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, запобігання виникненню та ліквідації надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха; створення та поповнення державних запасів і резервів; обслуговування державного боргу; проведення виборів у випадках, передбачених законом, та всеукраїнських

референдумів; виплати за державними деривативами; державне фінансове забезпечення політичних партій у формах, визначених законом; інші програми, які мають виключно державне значення.

Таким чином, важливими завданнями є удосконалення бюджетного процесу, більш детальна класифікація економічних цілей, фінансування яких здійснюється за рахунок бюджетних коштів, посилення технічної бази складання, розробки та затвердження бюджету, створення державної фінансової управлінської інформаційної системи. Разом з тим, співвідношення частки видатків державного та місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету та ВВП у 1992-2017 роках свідчать про доцільність удосконалення бюджетної архітектури видаткової частини з метою взаємоузгодження з динамікою економічного розвитку країни та посилення децентралізаційних процесів (рис.2.2.1-2.2.2).

Рис.2.2.1. Частка видатків державного та місцевих бюджетів у структурі Зведеного бюджету України у 1992-2017 рр., %

Найбільша частка видатків місцевих бюджетів у видатковій частини зведеного бюджету спостерігається у 1998 році – 48,00 % та у 1999 році – 45,40 %; найменша частка у 1994 році – 30,30 % та у 1996 році – 34,50 %.

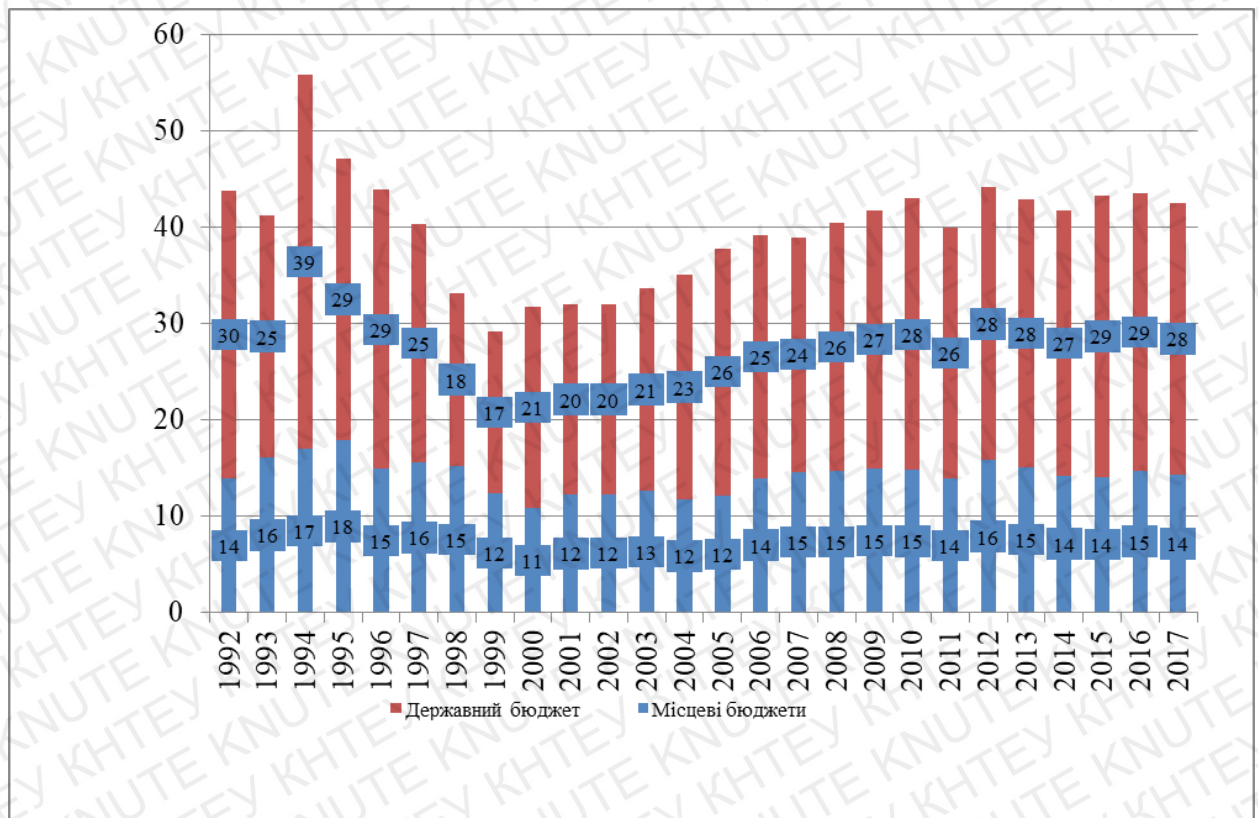

Рис.2.2.2. Частка видатків державного та місцевих бюджетів у ВВП за 1992- 2017 рр., %

При збільшені частки видатків зведеного бюджету у ВВП на один відсотковий пункт за 1992-2017 роки реальний ВВП зменшується на 1,21 відсоткових пункти, у тому числі за 1992-1996 роки на 0,77 відсоткових пункти, за 1997-2001 роки на 0,81 відсоткових пункти, за 2002-2006 роки – на 0,35 відсоткових пункти, за 2007-2011 роки – на 2,96 відсоткових пункти, за 2012-2017 роки зростає – на 5,08 відсоткових пункти; частки видатків державного бюджету у ВВП відповідно за 1992-2017 роки зменшується на 1,19 відсоткових пункти, у тому числі за 1992-1996 роки на 0,82 відсоткових пункти, за 1997-2001 роки на 0,18 відсоткових пункти, за 2002-2006 роки – на 0,30 відсоткових пункти, за 2007-2011 роки – на 2,32 відсоткових пункти, за 2012-2017 роки – на 0,89 відсоткових пункти; частки видатків місцевих бюджетів у ВВП відповідно за 1992-2017 роки на 3,62 відсоткових пункти, у тому числі за 1992-1996 роки на 1,81 відсоткових пункти, за 1997-2001 роки на 2,02 відсоткових пункти, за 2002-2006 роки – на 0,48 відсоткових пункти,

за 2007-2011 роки – на 12,34 відсоткових пункти, за 2012-2017 роки – зростає на 4,19 відсоткових пункти.

Важливо відмітити, що за 1993-1999 роки середній темп зростання видаткової частини місцевих бюджетів у валовому внутрішньому продукті вищий від видаткової частини державного бюджету, зокрема відповідний показник місцевих бюджетів за відповідний період склав 97,64 % тоді як державного бюджету 94,35 %. За 2000-2017 роки відповідний показник місцевих бюджетів склав 101,08 % тоді як державного бюджету 103,16 %.

Динаміка структури видатків зведеного бюджету в 1992-2017 роках показує, що найбільша частка видатків припадає на фінансування соціально-культурної сфери.

Частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення в загальній структурі в середньому за 2002-2017 роки склала 24,60 %, у тому числі відповідний показник за 2002-2006 роки - 21,78 %, за 2007-2011 роки – 24,65 %, за 2012-2017 роки – 27,35 %; відповідний показник видатків на освіту за 2002-2017 роки склав 19,38 %, у тому числі відповідний показник за 2002-2006 роки - 19,24 %, за 2007-2011 роки – 20,42 %, за 2012-2017 роки – 18,49 %; відповідний показник видатків на охорону здоров'я за 2002-2017 роки склав 11,41 %, у тому числі відповідний показник за 2002-2006 роки - 11,86 %, за 2007-2011 роки – 11,54 %, за 2012-2017 роки – 10,83 %.

Важливо відмітити, що частка видатків на оборону в загальній структурі в середньому за 2002-2017 роки склала 4,64 %, у тому числі відповідний показник за 2002-2006 роки – 4,64 %, за 2007-2011 роки – 3,44 %, за 2012-2017 роки – 5,15 %.

Протягом 2001-2013 років відмічається підвищення середнього рівня видатків місцевих бюджетів на душу населення. Зокрема у 2013 році у порівнянні до 2001 року відповідний показник зріс у 10,4 рази. Середній темп росту за 2002-2013 роки становить 122,3 %, у тому числі за 2002-2005 роки

середній темп росту становить 124,8 %, за 2006-2009 роки 126,7 %, за 2010-2013 роки 115,2 %.

З метою забезпечення єдиного підходу до всіх учасників бюджетного процесу з точки зору виконання бюджету застосовується економічна класифікація видатків бюджету, яка призначена для чіткого розмежування видатків бюджетних установ та одержувачів бюджетних коштів за економічними ознаками з детальним розподілом коштів за їх предметними ознаками.

Частка капітальних видатків зведеного бюджету у загальному обсязі в середньому за 2002-2017 роки складає 10,71 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 14,80 %, за 2007-2011 роки – 10,86 %, за 2012-2017 роки – 7,18 %.

Поточна ситуація показує недостатній рівень взаємозв'язку стратегічного і бюджетного планування. У зв'язку з незавершеністю і продовженням структурних реформ у сфері державних фінансів досить складно забезпечити стабільність середньострокового бюджетного планування. Відсутня комплексність планування бюджетних інвестицій, що знижує їх ефективність. Невирішеною залишається проблема подорожчання проектів, що будуються за рахунок бюджетних коштів. Неузгоджена інвестиційна політика квазідержавного сектора і бюджетних інвестицій призводить до зниження ефективності державних вкладень.

Таким чином, на даному етапі відмічається невідповідність структури видатків бюджету цільовим орієнтирам економічного розвитку країни. Економічні моделі прийняття інвестиційних рішень, оцінки результатів їх ефективності не взаємоузгоджені з фінансово-економічними процесами. Система бюджетного фінансування капітальних видатків не повністю відповідає сучасним вимогам та не сприяє подоланню негативних соціально-економічних тенденцій.

РОЗДІЛ 3.

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Пріоритетні напрями та завдання бюджетної політики в умовах економічних перетворень

Зміцнення системи державних фінансів є необхідною умовою створення сталого ринкового середовища та досягнення економічного зростання у довготривалого періоді. Тому перехід до середньострокового бюджетного планування дозволить учасникам цього процесу узгодити політику розвитку в сфері державних фінансів безпосередньо, як в рамках підготовки бюджету на відповідний рік, так і на наступні три роки, перейшовши до формування бюджетної стратегії соціально-економічного розвитку. Важливим напрямком у вирішенні актуальних проблем на рівні держави, а також у підвищенні якості наданих бюджетних послуг має стати вдосконалення процесу планування та прогнозування показників бюджету.

Одним з основних елементів бюджетної реформи є перехід до середньострокового (багаторічного) бюджетного планування, в рамках якого бюджетний цикл починається з розгляду раніше схвалених у попередньому бюджетному циклі основних параметрів перспективного (середньострокового) фінансового плану на відповідний рік, аналізу зміни зовнішніх факторів і умов, обґрунтування змін, що вносяться в основні бюджетні показники планованого року, а також коригування або розробки бюджетних проектувань на наступні роки прогнозного періоду.

Основною метою запровадження середньострокового планування бюджету є підвищення дисципліни державних видатків, а також забезпечення процесу аналізу використання коштів, Що буде стимулювати прийняття більш ефективних рішень щодо використання бюджетних коштів на всіх рівнях та планування головними розпорядниками коштів своєї діяльності.

Середньострокову бюджетне планування є необхідним елементом впровадження програмно-цільового методу у бюджетному процесі. Перехід

до середньострокового бюджетного планування дасть учасникам бюджетного процесу можливість узгодити свої стратегічні плани діяльності з наявними бюджетними коштами як у рамках підготовки проекту бюджету на відповідний рік, так і на наступні періоди, що сприятиме переходу до формування довгострокової бюджетної політики [62, 72].

Передумовою ефективного середньострокового планування є запровадження суворих бюджетних обмежень через встановлення граничних розмірів видатків для всіх головних розпорядників бюджетних коштів. Основу розподілу граничних розмірів повинні складати попередні прогнози вартості існуючих бюджетних програм з урахуванням прийнятих урядом політичних рішень. Перевагою існування середньострокових граничних обсягів є те, що головні розпорядники коштів будуть показувати не бажаний ними обсяг видатків, який не підтверджений наявними ресурсами, а більш реальну картину видатків у середньостроковій перспективі.

Саме існування таких обмежень, що виходять із прогнозованих ресурсів та середньострокової політики уряду, змусить головних розпорядників коштів виділити найбільш пріоритетний напрям своєї діяльності. Разом з тим слід зазначити, що граничні обсяги на середньострокову перспективу є умовними, оскільки вони будуть коригувати щороку, виходячи із зміни економічної ситуації, зміни політики уряду, а також залежатимуть від пріоритетів і структурних змін у видатках головних розпорядників та якості обґрунтування ними оцінок своїх прогнозних видатків.

У процесі бюджетного планування забезпечуються необхідні фінансові пропорції згідно з планом економічного і соціального розвитку; визначаються обсяг доходів бюджету та резерви їхнього росту, обсяг видатків та резерви їхнього скорочення; створюється належна фінансова база соціального захисту населення; розподіляються доходи й видатки між окремими ланками бюджетної системи, утворюються матеріальні та бюджетні резерви.

Відповідно до цього перед бюджетним плануванням постають наступні завдання:

- забезпечення необхідних макроекономічних пропорцій розвитку держави;
- виявлення реальних джерел надходжень за всіма напрямками та всіма платниками податків і зборів усіх бюджетних рівнів;
- ефективний розподіл бюджетних видатків за напрямками та між регіонами;
- сприяння найефективнішому використанню бюджетних коштів галузями суспільного виробництва;
- забезпечення задоволення мінімального рівня соціальних потреб;
- створення необхідних соціальних резервів, які використовуватимуться на планові й позапланові заходи;
- забезпечення прозорого бюджетного контролю в системі здійснення бюджетних платежів.

Напрями удосконалення організації бюджетного планування соціально-економічного розвитку держави, які необхідно втілити в найближчому бюджетному періоді є наступні:

- прийняти законодавчий акт, який би визначив, що програмно-цільовий метод є основним методом складання, виконання та оцінки бюджетів всіх рівнів і регламентував роботу розпорядників бюджетних коштів у цій сфері;
- через проведення навчань, семінарів, тренінгів, Змінити стереотипне мислення фінансових робітників, головних розпорядників бюджетних коштів, працівників органів місцевого самоврядування з приводу доцільності програмно-цільового методу формування бюджетів;
- незважаючи на достатній рівень виконання Зведеного бюджету Автономної Республіки Крим, виявлений на підставі проведеного аналізу його виконання, з метою вдосконалення організації бюджетного планування прийняти постанову Кабінету Міністрів України з приводу проведення

експерименту із запровадження програмно-цільового методу формування місцевих бюджетів з метою відпрацювання методології його застосування;

- на основі розроблених та запропонованих вище показників результативності бюджетних програм разом з відповідними міністерствами і відомствами доопрацювати і довести до виконання вже у поточному бюджетному періоді систему показників оцінки виконання бюджетних програм, формули визначення планових обсягів витрачання коштів для певної бюджетної програми, певного розпорядника бюджетних коштів;
- розробити перелік типових бюджетних програм по галузях;
- застосувати розроблену раніше і певну Бюджетним Кодексом України програмну класифікацію бюджетних витрат і довести її до виконання при бюджетному плануванні;
- впровадити методику оцінки та моніторингу інвестиційних проектів, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів, посилені вимоги до їх підготовки;
- впровадити систему звітності, відкритої для суспільства, а також налагодженої системи внутрішнього і зовнішнього контролю.
- ввести обов'язкову розробку стратегічних планів.

Головною метою по вдосконаленню бюджетного планування повинно стати впровадження системи бюджетного планування, орієнтованої на результати. Така система дозволить оцінювати якість надання державних послуг, ступінь досягнення стратегічних цілей і завдань, а також буде використана як інструмент підвищення продуктивності роботи державних органів.

Здійснення таких заходів надасть можливість створити сучасну та ефективну систему управління фінансовими ресурсами, як держави, так і органів місцевої влади та органів місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що в даний момент в Україні певною мірою розроблені і впроваджені в процес бюджетного планування основні принципи програмно-цільового методу.

Однак з метою істотного підвищення рівня державного регулювання у сфері видатків бюджету необхідно вдосконалення, в першу чергу, науково-теоретичних положень і методологічних основ зазначеного методу з урахуванням як зарубіжного, так і вітчизняного досвіду.

Наукове обґрунтування вдосконалення методології функціонування програмно-цільового методу планування видаткової частини бюджету, безумовно, підвищить якість і збалансованість системи фінансово-бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку держави.

На відміну від бюджетного планування, яке здійснюється, як правило, на більш тривалий період, бюджетне прогнозування є адресним і розраховане на бюджетний період, тобто не більше ніж на рік. Але так як основна переважна частина показників зведеного фінансового балансу включає ряд бюджетних показників, то при складанні перспективного зведеного фінансового балансу необхідно проводити прогнозні розрахунки основних бюджетних показників.

Прогнозування бюджету - це комплекс імовірнісних оцінок можливих шляхів розвитку його доходної та видаткової частин. Мета бюджетного прогнозування - на основі сформованих тенденцій, конкретних соціально-економічних умов і перспективних оцінок розробити та обґрунтувати оптимальні шляхи розвитку бюджету і на цій основі дати пропозиції щодо його кріплення (додаток В).

Своєчасний облік результатів такого прогнозування є важливою умовою для прийняття найбільш ефективних заходів у фінансовій політиці держави, регіону.

За допомогою бюджетного прогнозування можна розв'язати такі проблеми:

- визначати обсяг бюджетних ресурсів та їх використання як у цілому, так і за окремими їх видами;
- вивчати взаємозв'язки показників бюджету з головними макропоказниками, насамперед із ВВП, із показниками балансу фінансових

ресурсів і витрат держави, балансу грошових доходів і витрат населення, платіжного балансу;

- визначати вплив на величину показників бюджету факторів, що характеризують динаміку розвитку економіки;
- перевіряти можливості бюджетного забезпечення показників соціально-економічного розвитку держави.

Комплексна реалізація напрямів бюджетної стратегії (ефективна податкова реформа та політика видатків бюджету, підтримка структурних змін в економіці, зміцнення фінансової бази місцевих бюджетів, стратегічне управління державним боргом, дотримання збалансованості бюджету) у середньостроковій перспективі дасть змогу державі мобілізувати необхідний обсяг ресурсів та раціонально використати його з метою забезпечення прискореного соціально-економічного розвитку країни задля добробуту всіх її громадян.

Прогнози узагальнюють наше бачення майбутнього і тому є вихідною базою для розробки перспективних стратегічних планів, стратегій розвитку на довгострокову перспективу. У зв'язку із завданнями розвитку актуальним є відновлення стратегічного планування на довгострокову перспективу.

Перш за все, для того, щоб відновити стратегічне планування, забезпечити його реальність і ефективність необхідна правова база для стратегічного планування.

Повинна бути створена така система стратегічного планування, яка включає наступні основні елементи:

1. Випереджальні довгострокові прогнози (на 30-50 років) соціально-економічного, інноваційно-технологічного та екологічного розвитку, що розробляються на альтернативній основі вченими, періодично (раз на п'ятиріччя) уточнюється і прийняті - як основа для вибору стратегічних пріоритетів та розробки стратегічних планів.

2. Власний стратегічний план на довгострокову перспективу (15-20 років), що розробляється Урядом, який уточнюється і продовжується кожного п'ятиріччя.

3. Національні програми і проекти на довгострокову перспективу для реалізації стратегічних пріоритетів:

- інноваційного оновлення соціальної сфери;
- модернізації машинобудівного та оборонно-промислового комплексів;
- освоєння і розвитку альтернативної енергетики, включаючи водневу;
- відродження та підвищення конкурентоспроможності агропродовольчого комплексу;
- модернізації і розвитку транспортної системи.

Довгострокові національні програми (і реалізують їх національні проекти) повинні носити інноваційно-проривний характер.

4. Цільові програми з окремих напрямків реалізації стратегічних пріоритетів, пов'язані з національними програмами. Цільові програми стверджує уряд, він же організовує їх державну приймання після закінчення встановленого строку.

5. Індикативні плани на середньострокову перспективу (3-5 років). Вони пов'язують між собою і конкретизують завдання стратегічних планів, національних та цільових програм. Узагальнюючі показники (індикатори) цих планів носять що орієнтує характер для приватного сектора, але є обов'язковими для органів виконавчої влади і державного сектора економіки.

6. Територіальна система прогнозування, стратегічного й індикативного планування і програмування по макро- і мікрорегіонах, що враховує територіальні особливості і ув'язана з бюджетною системою.

Для відновлення стратегічного планування необхідна система звітних, прогнозних і планових балансів за основними видами ресурсів (трудових, природних, паливно-енергетичних, матеріальних, фінансових), що забезпечує

ефективне використання ресурсів для виконання стратегічних планів, національних та цільових програм. Це особливо важливо в умовах наростаючого дефіциту трудових та природних ресурсів.

Потрібна система аналітичного моніторингу, статистичного контролю ходу та результатів виконання стратегічних планів і програм.

Потрібно доручити підготовку прогнозу доходів бюджету спеціальній робочій групі у складі фахівців Міністерства фінансів, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, Державного комітету статистики, Національного банку, Державної податкової адміністрації, Державного Казначейства України, Державної митної служби України, провідних економічних інститутів. Продовжити роботи щодо моделювання прогнозних розрахунків бюджетних показників за напрямками:

- визначення методів прогнозування податкових і неподаткових надходжень у залежності від факторів, що впливають на відповідну статтю надходжень (за статтями бюджетної класифікації);
- виконання прогнозних розрахунків за різними варіантами розвитку та сценаріями економічної ситуації;
- забезпечення інтеграції макроекономічного, монетарного й фіскального прогнозування;
- удосконалення методики прогнозування податкових надходжень до державного бюджету;
- удосконалення статистичної бази даних, необхідних для прогнозування податкових надходжень, забезпечення її відкритості, усунення перешкод на шляху обміну інформацією між міністерствами і відомствами, що займаються прогнозуванням надходжень до бюджету;

Для цієї роботи будуть потрібні кадри вищої кваліфікації. Необхідна підтримка отримання державними службовцями другої вищої - спеціального управлінської освіти. Доцільно ввести у всіх економічних вузах і факультетах, академіях державної служби, інститутах підвищення кваліфікації викладання базового курсу - "прогнозування, стратегічне

планування і програмування соціально-економічного розвитку", організувати перепідготовку та підвищення кваліфікації державних службовців і керівників вищої ланки з цієї спеціальності.

У процесі складання проекту Державного бюджету України та формування його прогнозних показників на перспективу повсякчас виникають питання щодо найважливіших напрямів державної політики у різних сферах діяльності і першорядних заходів у реформуванні економіки і соціальної сфери, подальшого розвитку інших галузей з метою визначення пріоритетів при витрачанні бюджетних коштів. Це пов'язано з відсутністю затвердженої науково обґрунтованої довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку України та необхідністю підвищення рівня взаємоузгодженості прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного та бюджетного розвитку.

Останнім часом відбулися позитивні зрушення у врегулюванні цих питань, зокрема, прийнято Концепцію вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України. За цією Концепцією така система має містити прогнозні документи не лише на середньостроковий період, але й на довгострокову перспективу, при цьому довгострокові прогнозні документи визначають напрями розвитку, стратегічні цілі та структурні пропорції економіки й соціальної сфери.

Однак успішна реалізація Концепції можлива лише за умов внесення відповідних змін до Бюджетного кодексу України, Законів України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України", "Про державні цільові програми", до порядку розроблення та виконання прогнозних і програмних документів, державних цільових програм тощо.

На сучасному етапі розвитку державних фінансів в Україні існує нагальна потреба в розробці та затвердженні науково обґрунтованої довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку України з чітко окресленою метою, пріоритетами та механізмами їх реалізації. Натомість запровадження

довгострокового бюджетного прогнозування та вдосконалення системи середньострокового прогнозування і поточного планування видатків бюджету в межах бюджетної стратегії дасть змогу пов'язати процес щорічного планування видатків бюджету з довгостроковою стратегією соціально-економічного розвитку держави.

3.2. Інструменти бюджетної політики та їх вплив на економічне зростання

Реалізація бюджетної політики спрямована на формування сприятливого макроекономічного середовища, здійснення послідовних та ефективних заходів у податково-бюджетній сфері, забезпечення стабільності державних фінансів, високих темпів економічного зростання на основі проведення модернізації економіки держави та підвищення її конкурентоспроможності.

Бюджетна політика як одна з рушійних сил розвитку України передбачає на даний час подальшу стабілізацію державних фінансів, забезпечення економічного зростання та розбудову конкурентоспроможної економіки, підвищення стандартів життя для підтримки збалансованого розвитку держави.

Система цінностей для України передбачає, враховуючи положення формування основних напрямів бюджетної політики, орієнтованих на: забезпечення соціально-економічного розвитку України; спрямування фінансової та податкової політики на побудову ефективної держави; забезпечення зростання рівня життя громадян та виконання заходів з подолання та запобігання бідності; збереження та прискорення людського розвитку шляхом підвищення ефективності та забезпечення стабільності соціального захисту, поліпшення якості і доступності медичної допомоги та освіти; детінізацію економіки і доходів громадян, що забезпечить збільшення надходжень бюджетів та фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування без посилення фіскального

навантаження та з дотриманням принципу справедливості при наданні суспільних послуг; створення сприятливих умов для бізнесу шляхом зниження адміністративних бар'єрів для його розвитку, модернізації податкової системи; модернізацію інфраструктури та базових галузей економіки (зокрема енергетичної, вугільної, нафтогазової галузей, сільського господарства, житлово-комунального господарства, транспортного комплексу, оборонної промисловості), а також перехід від системи надання дотацій до системи самоокупності виробництва.

Основним результатом реалізації бюджетної політики повинні стати економічне зростання, формування сприятливого інвестиційного клімату, що базуватимуться на розширенні інвестиційного та внутрішнього споживчого попиту, зміцненні конкурентоспроможності національної економіки, підвищенні ефективності використання виробничих ресурсів та науково-технологічного потенціалу.

Реалізація податкової політики передбачає: розроблення та внесення змін до Податкового кодексу України з метою: зміни ставок оподаткування, визначених в абсолютних значеннях, з урахуванням індексів споживчих цін, індексів цін виробників промислової продукції щодо деяких податків і зборів; адаптації податкового законодавства України до законодавства Європейського Союзу; підвищення ефективності адміністрування податків; - зменшення обсягу податкової звітності; інтенсифікацію процесу стягнення податкового боргу; своєчасне бюджетне відшкодування податку на додану вартість; проведення моніторингу застосування норм Податкового кодексу України та усунення виявлених недоліків; удосконалення нормативно-методичної бази з бухгалтерського обліку з метою забезпечення реалізації положень Податкового кодексу України та з урахуванням вимог міжнародних стандартів; запровадження інструментарію оцінки ефективності отримання податкових пільг, забезпечення цільового їх використання та відповідальності отримувачів за порушення умов надання таких пільг; вжиття комплексу заходів з протидії заниженню митної вартості товарів;

здійснення методологічно-організаційних заходів щодо належного впровадження податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; покращення адміністрування плати за землю, насамперед шляхом упорядкування міжвідомчого обміну інформацією щодо платників податку та об'єктів оподаткування і відповідного удосконалення автоматизованої інформаційно-аналітичної системи фіскальних органів.

Нагальною на даний час є необхідність підвищення базових соціальних стандартів та гарантій. Відповідно бюджетна політика передбачає: економічно обгрунтоване підвищення: мінімальної заробітної плати та посадового окладу (тарифної ставки) працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки з метою поступового наближення його розміру до рівня мінімальної заробітної плати з урахуванням Концепції удосконалення оплати праці працівників бюджетної сфери, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 січня 2011 року N 29-р ; прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення з урахуванням індексу споживчих цін; підвищення розміру державної соціальної допомоги (у тому числі максимального), визначеного відповідно до статті 5 Закону України "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям", на кожну дитину віком від 3 до 18 років; надання соціальної допомоги залежно від матеріального становища сім'ї.

У сфері соціального захисту та охорони здоров'я: законодавчого унормування питань про фонд майбутніх поколінь, про проведення у Вінницькій, Дніпропетровській та Донецькій областях експерименту з реформування системи охорони здоров'я та про особливості діяльності закладів охорони здоров'я; розроблення та затвердження Державної цільової програми створення єдиної інформаційно-аналітичної системи обліку та управління коштами соціальної сфери з використанням електронної соціальної картки і комплексної програми "Здорова нація"; розроблення Загальнодержавної програми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2012-2016 роки; розроблення та затвердження Загальнодержавної програми поліпшення стану безпеки, гігієни праці та

виробничого середовища; забезпечення жорсткого зв'язку між соціальними пільгами та джерелами і механізмом відшкодування їх вартості надавачам, включаючи врегулювання компенсаційних виплат за пільговий проїзд громадян громадським транспортом; переходу до надання адресної соціальної допомоги та поступової монетизації соціальних пільг з упорядкуванням отримувачів таких пільг; врегулювання питання компенсації громадянам України втрат від знецінених заощаджень в установах Ощадбанку колишнього СРСР, вкладених до 2 січня 1992 року, відповідно до рішення Верховної Ради України за результатами парламентських слухань; оптимізації витрат (насамперед адміністративних) фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, здійснення належного контролю за цільовим спрямуванням коштів таких фондів та публічного звітування про їх використання.

У сфері освіти і науково-технічної діяльності: удосконалення формування державного замовлення на надання професійно-технічної і вищої освіти залежно від потреб ринку праці з урахуванням фінансових можливостей держави; здійснення оплати праці працівників, залучених до проведення зовнішнього незалежного оцінювання, за місцем їх роботи за рахунок коштів місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, та включення такої роботи до педагогічного навантаження; припинення практики реорганізації професійно-технічних навчальних закладів у структурні підрозділи вищого навчального закладу; застосування єдиних підходів в організації харчування дітей та учнів у навчальних закладах; затвердження типових штатних нормативів для навчальних закладів, зокрема вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації; розроблення механізму комерціалізації результатів проведення науково-технічних робіт і реалізації проектів, правового врегулювання відносин замовника, виробника науково-технічної продукції та користувача під час укладання договорів на трансфер технологій; підвищення ефективності бюджетного фінансування наукової сфери шляхом оптимізації

системи бюджетних наукових установ на основі об'єктивних критеріїв оцінювання результативності їх діяльності;

У національно-культурній сфері: розроблення та затвердження типових штатів закладів (установ) культури і мистецтва; удосконалення механізму надання фінансової підтримки театрам, художнім колективам, концертним та цирковим закладам; удосконалення формування державного замовлення на виробництво видавничої продукції, виробництво і трансляцію телерадіопрограм, у тому числі художніх, анімаційних, документальних, просвітницьких фільмів; перегляду заходів і програм у сфері культури і мистецтва, яким надається державна підтримка

У сфері оборонної та правоохоронної діяльності: впровадження нового механізму фінансового забезпечення житлом військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу; удосконалення механізму реалізації військового майна, що вивільняється у ході реформування Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів; переозброєння Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів сучасними видами озброєння і військової техніки, використовуючи вітчизняні розробки, високі технології і виробничі потужності оборонно-промислового комплексу; нарощування боєздатності Об'єднаних сил швидкого реагування та підвищення рівня боєздатності Основних сил оборони.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У процесі формування ефективної бюджетної політики в умовах змінної соціально-економічної ситуації з метою підвищення ефективності, якості управління бюджетними коштами доцільним є проведення аналізу основних пріоритетів бюджетної політики зарубіжних країн. Бюджетна політика є одним із основних інструментів економічного регулювання, державного впливу на економічний розвиток. Зважаючи на певну недосконалість ринкових відносин, є необхідним посилення впливу регулюючих функцій держави на розвиток економіки.

У багатьох країнах із розвинутою та перехідною економікою розвиток державного управління у сфері надання суспільних, державних послуг, спрямованих на кінцевий результат, є чітко визначеною тенденцією на протязі останніх років. Програмно-цільовий метод бюджетування, який забезпечує зв'язок між використаними ресурсами та отриманими результатами від їх використання, регулює розподіл бюджетних коштів між окремими програмами на основі вимірюваних результатів, сприяє більшій ефективності та прозорості, в тому числі посилення відповідальності і підзвітності за витрачання коштів. Мета програмно-цільового методу бюджетування полягає, в першу чергу, в забезпеченні використання державних коштів протягом заданого періоду для надання державою конкретних послуг. Саме за цим показником громадяни оцінюють роботу уряду. Програмно-цільовий метод, як інструмент бюджетного регулювання, дозволяє чітко встановити пріоритети в межах існуючих фіскальних обмежень, а також отримати інформацію від платників податків про рівень наданих послуг.

Кожна країна має свої особливості при впровадженні системи програмно-цільового бюджетування, однак низка підходів та принципів є загальними. В якості інструменту звітності органів державного управління перед суспільством застосовується система показників ефективності та

результативності бюджету. Встановлена система показників ефективності та результативності бюджету служить інструментом звітності органів державної влади перед населенням країни. Необхідність звітування перед громадськістю закріплені на законодавчому рівні, також існує громадський контроль в особі професійних об'єднань, асоціацій, рад, рекомендації яких виконуються суб'єктами суспільних фінансів. Невиконання вимог та умов зазначених організацій, зважаючи на їх вплив на громадську думку, може спричинити до зниження рівня довіри суспільства до регіональних і місцевих адміністрацій.

При оцінюванні програм особлива увага приділяється взаємозв'язку стратегічного, річного і програмного планування. Згідно із законом установи мають розробляти стратегічні плани, у яких вони визначають стратегічну мету та завдання. У виконавчих бюджетах, стратегічна мета використовується для групування виконавчих цілей програм, за які відповідає та безпосередньо виконує установа. Виконавча ціль кожної програми має бути пов'язана і, в цілому, достатньою для здійснення впливу програми на стратегічну мету, завдання та їх показники виконання. Виконавча ціль містить показники виконання, для яких встановлені цільові значення і строки досягнення. Методичне керівництво акцентує увагу на взаємозв'язку між кінцевими результатами програми, прямими, безпосередніми результатами та індикаторами ефективності, оскільки кожен вид вимірювання забезпечує важливу інформацію про виконання програми. У сукупності ці показники надають чітке уявлення про суспільні товари або послуги, що їх надають установи, про те, як вони функціонують і які результати їхньої роботи. Кінцеві результати, які досягаються відповідно до цілей програми, визначають події або обставини, які є зовнішніми для програми або діяльності установи, і мають безпосередню значимість для одержувачів благ, визначених програмою, та суспільством в цілому. Прямі, безпосередні результати окреслюють рівень діяльності, що забезпечується протягом визначеного періоду часу, разом з характеристиками, які

встановлюються як певні стандарти діяльності. Прямі результати відображають внутрішнє функціонування програми, тобто продукти та послуги, що надаються в рамках окремої програми або установи загалом. Для програм, в яких визначення кількісних вимірників кінцевих результатів ускладнено, зокрема, програми, функціонування яких орієнтовано на процес: збір інформації, здійснення керівництва, проведення опитування, можливо використання допоміжних вимірників кінцевого результату. Наприклад, для програми, призначення якої полягає у опрацюванні скарг або анкетних даних, може вимірюватися підвищення відповідності і своєчасності надання послуг за відсутності зменшення рівня задоволення громадян. У цьому випадку програма має продемонструвати чіткий зв'язок між цим допоміжним показником і кінцевим результатом - суспільним добробутом, що намагається досягти програма, й чітко описати цей зв'язок у поясненнях.

На даному етапі розвитку державних фінансів простежується тенденція до відповідних перетворень системи управління бюджетними видатками шляхом запровадження та підвищення рівня середньострокового бюджетного планування; є чітко визначеним розвиток державного управління у сфері надання державних послуг, спрямованих на кінцевий результат використовуються різноманітні технології бюджетування для покращення результативності витрачання бюджетних коштів; удосконалення системи планування і моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних витрат за допомогою якісних і кількісних індикаторів; дотримання принципу підзвітності органів влади громадськості. Набув достатньо застосування програмно-цільовий метод бюджетного управління, який сприяє більшій ефективності та прозорості у використанні бюджетних ресурсів, в тому числі посилення відповідальності і підзвітності за витрачання коштів; встановлює зв'язок між використаними ресурсами та отриманими результатами від їх використання; регулює розподіл бюджетних коштів між окремими програмами на основі вимірюваних результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абалкин Л.И. Проблемы совершенствования хозяйственного механизма в условиях развитого социализма. – М.: Наука, 1978. – 43с.
2. Агангбьян А.Г. На новом этапе экономического строительства // ЭКО. – 1985. - №8. – С.3-24.
3. Беляев А.А. Механизм хозяйствования: сущность и формы проявления. - К., 1990. – 216с.
4. [Богма О. С.](#) Розвиток інституціональної складової державного регулювання забезпечення бюджетної безпеки України : монографія ; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2017. 367 с.
5. Бондарук Т. Г. Зовнішній державний борг України та механізм його обслуговування // Фінанси України. - 1999.- № 5.- С. 94-102
6. [Бондарук Т. Г.](#) Бюджетний менеджмент : Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ : Август Трейд, 2016. 891 с.
7. Борисов А. Б. Большой Экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2001. – С. 86.
8. Брайчева Т.В. Государственные финансы. – СПб: Питер, 2001. – 288 с.
9. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: У 6 т. Том 1: Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, В.М. Геець (кер. авт. кол.) та ін. – 2004. – С. 623.
10. Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень : Аврамченко К. В. та ін.; Ін-т суспіл.-екон. дослідж. Київ: СТ-ДРУК, 2016. 110 с.
11. Бюджетна система : уклад.: Андрейків Т. Я., Оліярник В. В. Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2016. 287 с.

12. Бюджетна система [І. І. Кичко та ін.] ; Чернігів. нац. технол. ун-т. - 2-ге вид., перероб. і допов. Чернігів ; Ніжин : Лук'яненко В. В. : Орхідея, 2016. 256 с.
13. Бюджетная система Российской Федерация: Учебник/М.В. Романовский и др.; Под ред. М.В. Романовского, О.В.Врублевской. М.: ЮРАЙТ, 1999. - С. 618.
14. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 17 серпня 2010. – № 151.
15. Бюджетні установи: бухгалтерський облік, національні стандарти, оподаткування та звітність : Лемішовський В. І. та ін. ; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Ін-т економіки і менеджменту, Аудит. фірма "Зах. аудит. група". Львів : Растр-7, 2016. 1023 с.
16. Василик Д.О. Теоретичні основи побудови бюджетного механізму // Фінанси України. – 200. - № 11. – С. 138 – 140.
17. Василик О. Д., Павлюк К. В. Бюджетна система України: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С.53.
18. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС.- 2001. – С.174.
19. Василик О.Д., Павлюк К.В. Удосконалення податкової системи України// Фінанси України. - 1997. - №10. - С.37-44
20. [Возняк Г.В.](#) Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ : монографія ; НАН України, ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долишнього НАН України". Львів : ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долишнього НАН України", 2016. 519 с.
21. Государственные и муниципальные финансы: учебник / Под ред.проф. С.И. Лушина, проф. В.А. Слепова. – М.: Экономистъ, 2007. – 763 с.
22. Гуревичев М.М. Государственное регулирование в условиях рыночной экономики (Исследование эволюции). – Харьков: Основа, 1993. – С. 70-72.

23. Дем'янишин В. Теоретичні засади бюджетної політики // Світ фінансів. – Випуск 1 (10). – 2007. – С. 19-35.
24. Дем'яненко М. Податкова система АПК в період становлення ринкових відносин // Економіка України. - 1996, - №11. - С.37-46 та ін.
25. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету / М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, Т.І. Єфименко та ін. – К.: НДФІ, 2004. – С. 105-106.
26. Державне бюджетування в Україні: сутність та основні детермінанти : монографія / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. З. С. Варналія ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Знання України, 2016. 395 с.
27. Дзюблюк О. В. Неконвенційні заходи монетарної політики: досвід федеральної резервної системи США. Журнал європейської економіки. 2017. Т. 16, № 3. С. 357–381
28. Економіка України: політика і стратегія довгострокового розвитку / За ред акад. Гейця В. – Ін-т екон.прогнозув.; Фенікс, 2003. - С. 35-58.
29. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 4-те вид., випр. та доп. – К.: Т-во „Знання”, КОО; Вид-во Львів. Банк. ін-ту НБУ, 2002. – С. 344.
30. Запатріна І.В. Бюджетний механізм економічного зростання / Інститут соціально-економічних стратегій. – К., 2007. - С. 199.
31. Засади формування бюджетної політики держави: Наук. монографія / М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, І.О.Плужніков, Л.М. Бабич, А.М. Соколовська, Ю.В.Чередниченко. / За наук. редакцією д.е.н., проф. М.М.Єрмошенка. – К.: НАУ, 2003. – 284 с.
32. Зінченко М. А. Фінансові потоки місцевих бюджетів України: теорія та практика управління: монографія ; Одес. нац. екон. ун-т. - Одеса : Кримполіграфпапір, 2016. 258 с.

33. Иванов Н.И. Проблемы формирования инвестиционной деятельности / Инвестиции: ресурсы, механизмы стимулирования. Сб. научн. трудов. редкол.: Иванов Н.И. (отв. ред.) и др. – Донецк, 1997. – С.19.
34. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації: Сіденко В. Р., Скрипниченко В. Р., Пономаренко В. С., Чугунов І. Я. та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
35. Кириленко О.П. Міжбюджетні відносини в Україні і світовий досвід // Вісник Тернопільської академії народного господарства. Спец. випуск № 6. – Тернопіль, 1998. – С. 44-47.
36. Ковалева В.М., Барулин С.В. Бюджет и бюджетная политика в Российской Аедерации: Учеб. пособ.. – 2-е изд. – М.: КНОРУС, 2006. – 208 с.
37. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики). – Львів: Вид. центр. Льв. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2002. – С. 277.
38. [Коляда Т. А.](#) Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : монографія ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2016. 395 с.
39. Краткий экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилиана. – 2-е изд. Доп. И перереб. – М.: Институт новой экономики, 2002. – С.402.
40. Крисоватий А.І. Державна податкова політика і система податків // Фінанси України. - 1998. - №1. - С.64-69.
41. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 608 с.
42. Кульман А. Экономические механизмы: Пер. с фр./ Н.И. Хрустальной. – М.: АО Издательская группа Прогресс, Универс, 1993. – С. 13
43. Куценко Т.Ф. Бюджетно-податкова політика: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002. – С.8.

44. Легейда Н. Непрямі субсидії в Україні: оцінка, тенденції та наслідки для економічної політики // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – 2001. – Жовтень. – С. 12.
45. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
46. Лисяк Л.В. Визначальні фактори стану інвестиційної діяльності в Україні та їх вплив на формування інвестиційного клімату // Вісник Дніпропетровського університету: Економіка. – Вип. 3. – Дн-ськ: ДДУ, 1999. – С. 71-77.
47. Лукінов І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя). – К.: ІЕ НАН “Книга”, 1997. – 445с.
48. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин. К.: Наукова думка, 2006. – С. 196, 200.
49. Льовочкін С.В. Макрофінансова стабілізація в контексті економічного зростання: Монографія. – К.: Наша культура і наука, 2003. – С. 141.
50. Льовочкін С.В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання // Фінанси України. – 2000. - № 12. – С. 26.
51. Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах посилення євроінтеграційних процесів. Бізнес-Інформ. 2017. № 11. С. 323–327
52. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки. Бізнес-Інформ. 2017. № 9. С. 58–62.
53. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 1(90). С.74–82.
54. Макогон В. Д. Бюджетне прогнозування як інструмент державного регулювання економічних процесів. Бізнес-Інформ. 2017. № 10. – С. 314–318.

55. Мау В. Перестройка: теоретические и политические проблемы экономических реформ // Вопросы экономики. – 1995. - №2. – С.6-29.
56. Мельник П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці. – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2001. – С. 46.
57. Методологія управління бюджетними програмами : С. Д. Бушуєв та ін. ; за ред. С. Д. Бушуєва, С. В. Цюцюри ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. Київ : КНУБА, 2016. 195 с.
58. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки /За ред. проф., акад. АН вищої школи України І.Р.Михасюка – ЛНУ ім. І.Франка. Підручник. – К.: Атіка, Ельга-Н, 2000. – С. 72-73.
59. Міжнародний досвід сереньострокового бюджетного планування: уроки для України [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот. М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 31 с.
60. Міжнародний досвід формування основних напрямів бюджетної політики [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот.: Д. Серебрянська, М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 27 с.
61. Мочерний С.В. Економічна теорія: Посібник для студентів вищих закладів освіти. – К.: Видавничий центр “Академія”, 1999. – С. 229.
62. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т. 1. / За заг. ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – С.67-68.
63. Мярковський А. І. Бюджетний кодекс України в контексті бюджетної реформи / А. І. Мярковський // Фінанси України. – 2009. – № 8. – С. 3–18.

64. Мярковський А. І. Основні напрями бюджетної політики на сучасному етапі соціально-економічного розвитку / А. І. Мярковський // Наукові праці НДФІ. – 2006. – Вип. 2 (35). – С. 7-12.
65. Мярковський А. І. Пріоритетні напрями бюджетної політики / А. І. Мярковський // Наукові праці НДФІ. – 2010. – Вип. 1 (50). – С. 3–14.
66. Мярковський А. І. Формування місцевих бюджетів як складова соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць / А. І. Мярковський // Наукові праці НДФІ. – 2009. – Вип. 2 (47). – С. 3–17.
67. Мярковський А. І., Чугунов І. Я. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А. І. Мярковський, І.Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 5. – С. 5–15.
68. Никольский П.С. Финансы в системе хозяйственного механизма управления промышленностью. – М.: Финансы и статистика, 1982. – С.54 – 55.
69. Огонь Ц. Доходи бюджету України: теорія та практика: Монографія. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – С. 126.
70. Огонь Ц.Г. Податкова політика і доходи бюджетів України // Фінанси України. - 1997. - №5. - С.74-85.
71. [Онищенко С. В.](#) Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення. Монографія. Київ : Знання України, 2017. 403 с.
72. Пантелеев В. П. Бюджетна система : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 377 с.
73. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн : Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – С. 276.
74. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: Монографія. – Донецьк: ТОВ “Юго-Восток, ЛТД”, 2005. – С.250.
75. Петраков Н.Я. Хозяйственная реформа: план и экономическая самостоятельность. – М.: Мысль, 1971. – 134с.

76. Підвищення ефективності боргової політики держави / Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: у 6-ти т. - 2004.- Т. VI.- С. 170.
77. Политическая экономия: Учебник для вузов / Медведев В.А., Абалкин Л.И., Ожерельев О.И. и др. – М.: Политиздат, 1995. – С.530.
78. Полтерович В., Попов В. Эволюционная теория экономической политики. Часть 1. Опыт быстрого развития // Вопросы экономики. - 2006. - №7.- С. 4-23.
79. Постанова Кабінету Міністрів України „Про підсумки соціально-економічного розвитку України у 2006 році та основні завдання на 2007 рік” від 21.03.2007 № 554.
80. Постанова Кабінету Міністрів України „Про програму діяльності Кабінету Міністрів України” від 05.06.2002 № 799.
81. Постанова Кабінету Міністрів України „Про програму діяльності Кабінету Міністрів України. „Відкритість, дієвість, результативність” від 17.03.2003 № 344.
82. Постанова Кабінету Міністрів України „Про програму діяльності Кабінету Міністрів України „Послідовність. Ефективність. Відповідальність” від 12.03.2004 № 321.
83. Постанова Кабінету Міністрів України „Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України „Назустріч людям” від 04.02.2005 № 115.
84. Постанова Кабінету Міністрів України „Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України „Український прорив: для людей, а не політиків” від 16.01.2008 № 14.
85. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2016 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54761
86. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2017 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59706
87. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62047

88. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наук. доп. Луніна І. О. та ін. ; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". Київ : [б. в.], 2016. 69 с.
89. Романенко О.Р. Фінанси. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С.149.
90. Словник сучасної економічної теорії Макмілана. / За ред. Девіда І. Пирса. Пер. англ. – К.: Арт Ек, 2000. – С.41.
91. Соколовська А.М. Податки та їх вплив на макроекономічні процеси в Україні // Фінанси України. - 1996. - №7.
92. [Станкус Т.](#) Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів : Швейцар.-укр. проект "Підтримка децентралізації в Україні" DESPRO, Swiss resource Centre and consultancies for development Skat. Харків : Фактор, 2017. 126 с.
93. Статистичні таблиці з Послання Президента до Верховної Ради України // Економіст. – 2002. - № 7. – С. 65 - 66.
94. Тарасюк М. В., Малярчук О. В. Сучасний стан реалізації інноваційної політики України та її фінансове забезпечення. Економіка та держава. 2017. № 1. С.19–24.
95. Титарчук І. М. Бюджетний менеджмент : Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ : Компринт, 2016. 331 с.
96. Токарева К. О. Структура бюджету: фінансово-правовий аналіз : монографія ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 183 с.
97. Федосов В., Опарін В., Львовчкін С. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями. Монографія / За наук. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2002. – С.36.
98. Фетисов Г.Г. Монетарная политика и развитие денежно-кредитной системы России в условиях глобализации. Национальный и региональный аспекты.. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2006. – С. 205.

99. Фещенко А.В., Проноза П.В., Кузьминчук Н.В. Бюджетна система України. Навч. пос. - К.:«Кондор», 2008. - С.30.
100. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / Кол. авт. под общ. ред. А.Г.Грязновой. – М.: Финансы и статистика, 2002. – С. 125.
101. Финансы социалистического общества: Учеб.пособ. / Под ред. Н.В. Гаретовского. – М.: Финансы и статистика, 1985. – С. 217.
102. Финансы: Учеб.для вузов / Под ред. М.В. Романовского, О.В. Врублевской, Б.М. Сабанти. – М.: Перспектива, ЮРАЙТ, 2000. – С. 236.
103. Формування і функціонування бюджетної системи України (Монографія) / С.О. Булгакова, О.Т. Колодій, Л. В. Єрмошенко та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Книга, 2003. – С.93.
104. Худолій Л. Економічний механізм формування і функціонування ринку зерна в Україні. – К.:ІАЕ, 1998. – С.15.
105. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання: [Навчальний посібник]. – К.: НДФІ, 2005. – 259с.
106. Чугунов І.Я., Козарезенко Л.В. Державне фінансове регулювання розвитку людського потенціалу. Вісник КНТЕУ. 2017. № 3. С. 116–132.
107. Mcgee W. R. he Philosophy of Taxation and Public Finance / W. R. Mcgee. – Springer Verlag, 2003. 394 p.
108. Muzellec R. Finances Publiques / R. Muzellec ; Sirey, Coll. Intégral Concours. 14ème éd. 2006. 714 p.
109. Tanzi V., Scmiknecht L. Public Finances and Economic Growth in European Countries. Fostering Economic Growth in Europe. Conference volume of the 31st Economics Conference of the Oestereichische Nationalbank. Vienna, 2003. P. 178–196.
110. Terrien G., Reynaud P., Reynaud Y. Finances publiques categories A et B. Edition 2009 cours, entrainement: Foucher, Coll. Concours Fonction publique, 2008. 384 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА

Фінансовий механізм реалізації бюджетної політики								
Стратегічний					Тактичний			
Механізм бюджетного регулювання								
адміністративний			соціальний			інвестиційний		
Організаційно-технічні та суспільно-економічні відносини								
Механізм реалізації бюджетної політики в сфері доходів державного та місцевих бюджетів		Механізм реалізації бюджетної політики в сфері між бюджетних відносин	Механізм реалізації бюджетної політики в сфері державного боргу		Механізм реалізації бюджетної політики у сфері видатків бюджету			
Податковий механізм	Механізм неподаткових надходжень	Механізм міжбюджетних відносин (міжбюджетного перерозподілу)	Кредитний механізм	Механізм у сфері обслуговування державного боргу	Механізм державних закупівель та розміщення державного замовлення	Кредитний механізм	Механізм фінансування	Механізм розмежування видатків

Фінансові методи: фінансування кредитування інвестування, оподаткування, субсидіювання, прогнозування, планування, бюджетування	Фінансові форми: кошторис, план, прогноз	Фінансові важелі: бюджетні стимули, санкції, податкові пільги, умови, принципи і порядок руху коштів	Фінансові інструменти: бюджет, податки, цільові програми, позики, кредити, гарантії, ставки, збори, відрахування, дотації, субвенції, субсидії, резерви, взаємозаліки.	Правове забезпечення: закони, постанови, укази, накази.	Нормативне забезпечення: інструкції, норми, нормативи, стандарти, методичні рекомендації	Інформаційне забезпечення: інформація про рух бюджетних коштів, суб'єктів бюджетних відносин тощо
---	--	--	--	---	--	---

Рис. А.1. Види та компоненти фінансового механізму бюджетної політики

ДОДАТОК Б

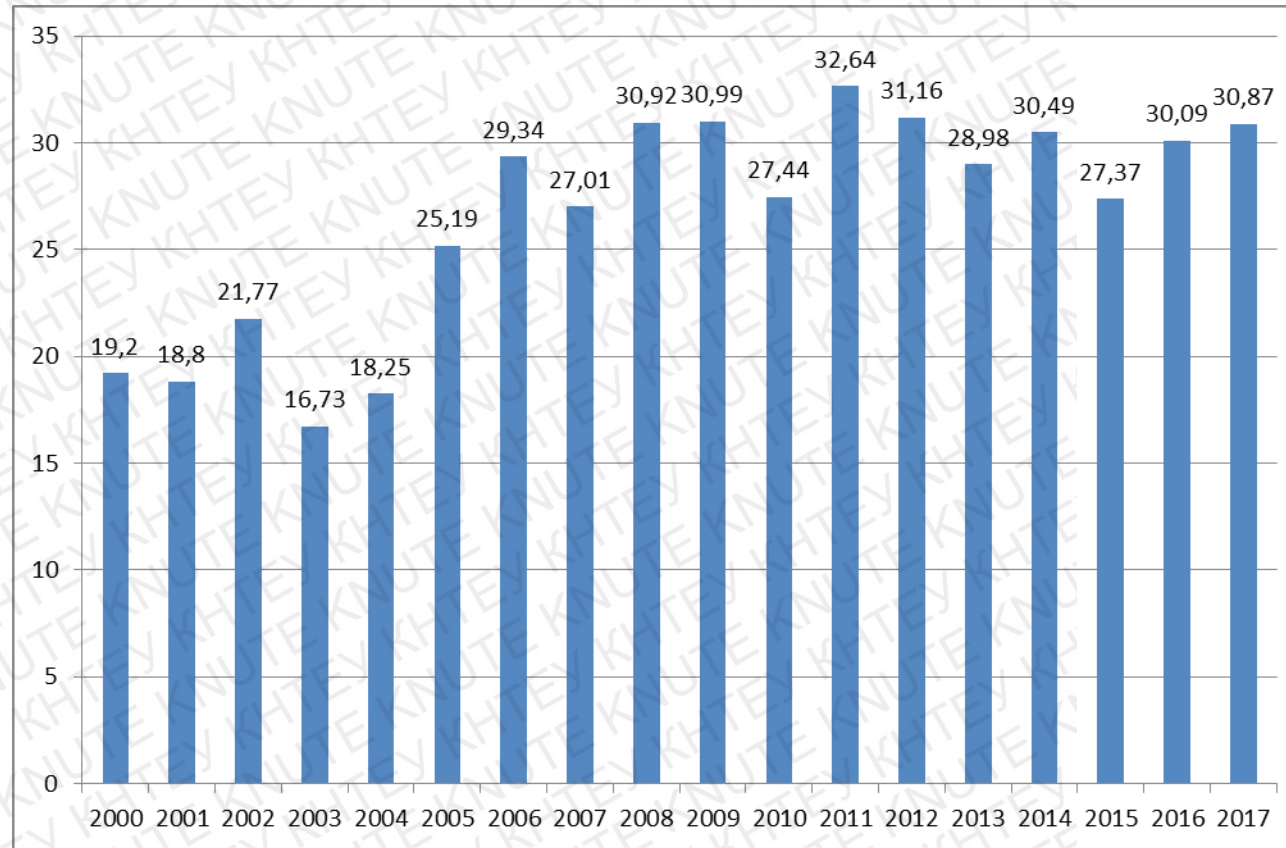

Рис.Б.1. Частка податку на додану вартість у доходах Зведеного бюджету України за 2000-2017 роки, %

ДОДАТОК В

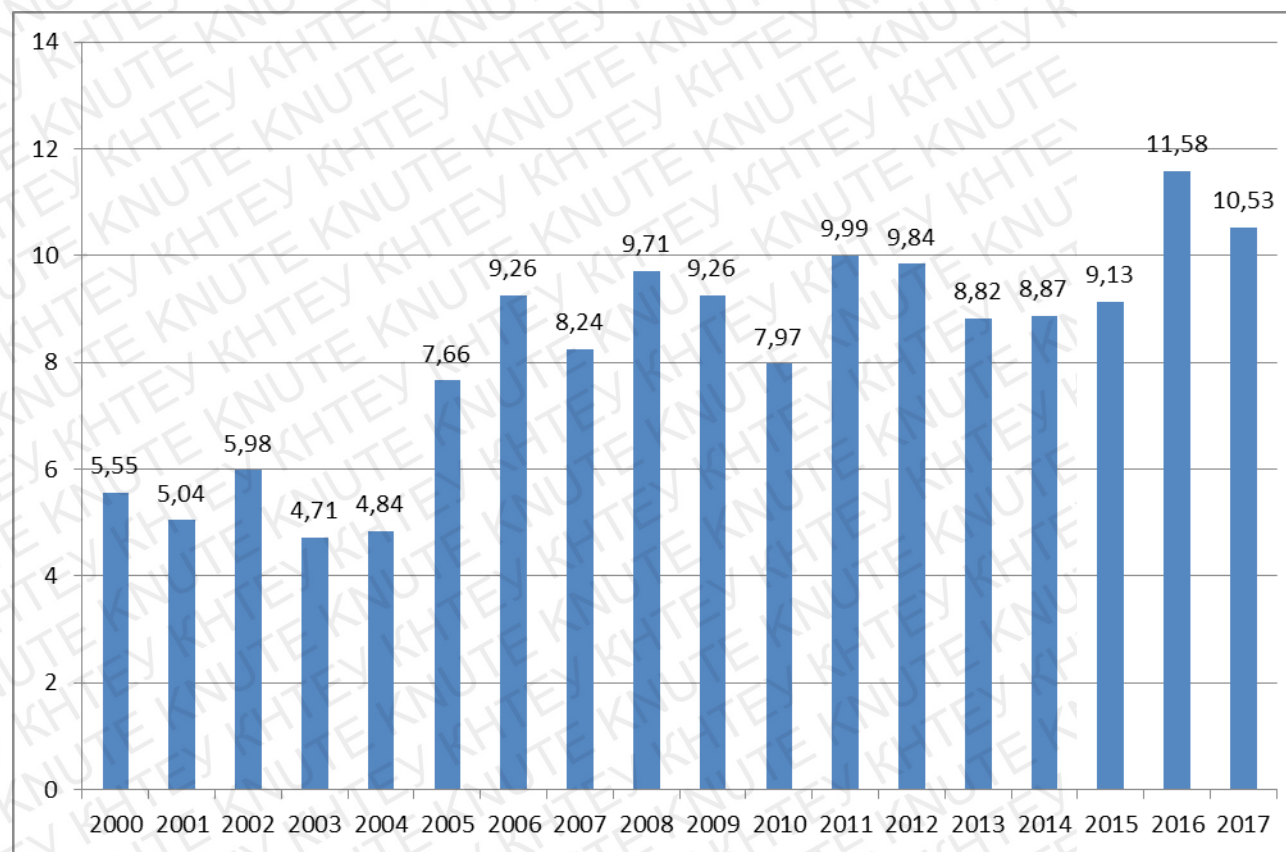

Рис.В.1. Частка податку на додану вартість у ВВВ за 2000-2017 роки, %

ДОДАТОК Д

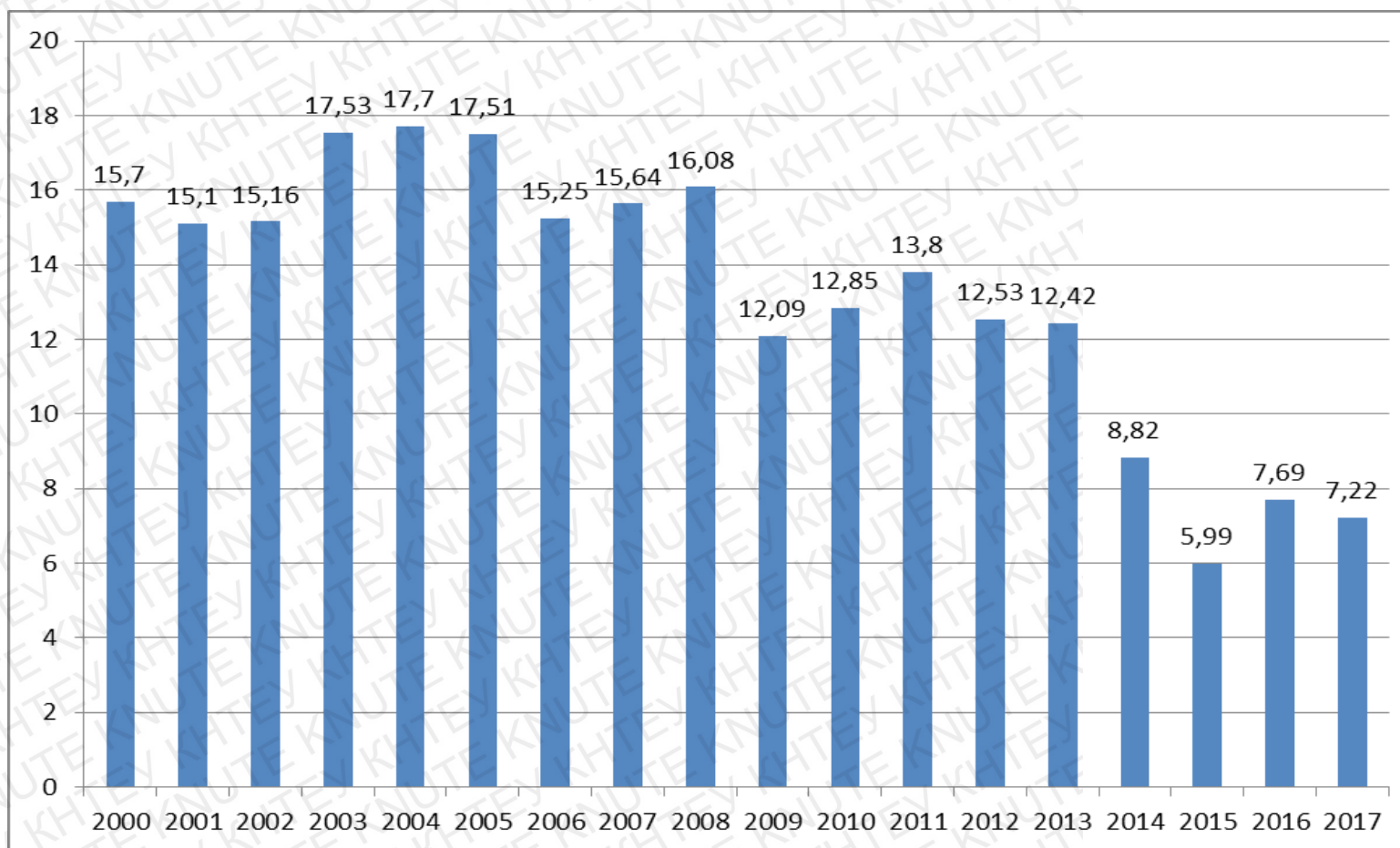

Рис.Д.1. Частка податку на прибуток підприємств у доходах Зведеного бюджету України за 2000-2017 роки, %

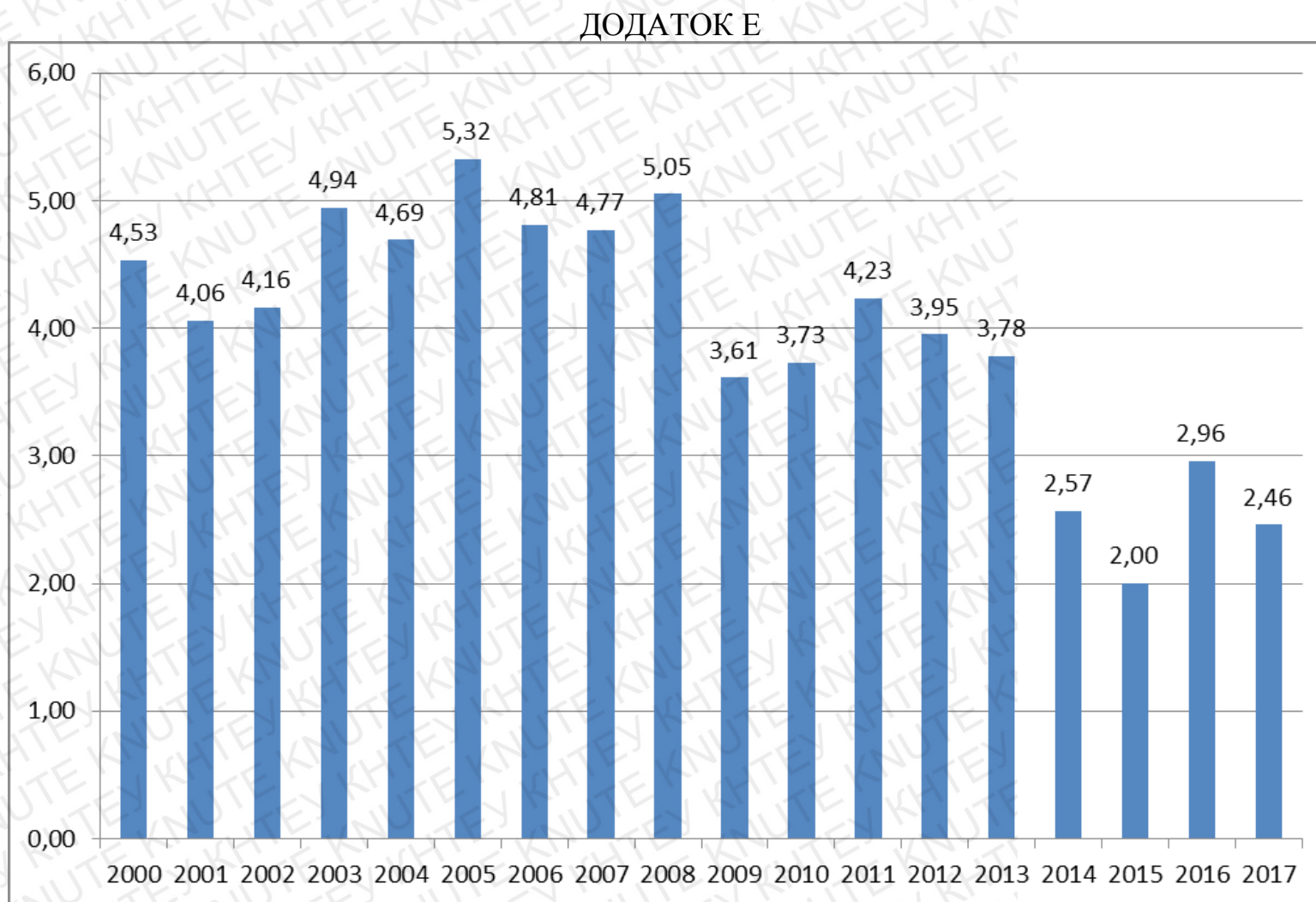

Рис. Е.1. Частка податку на прибуток підприємств у ВВП за 2000-2017 роки, %

ДОДАТОК Ж

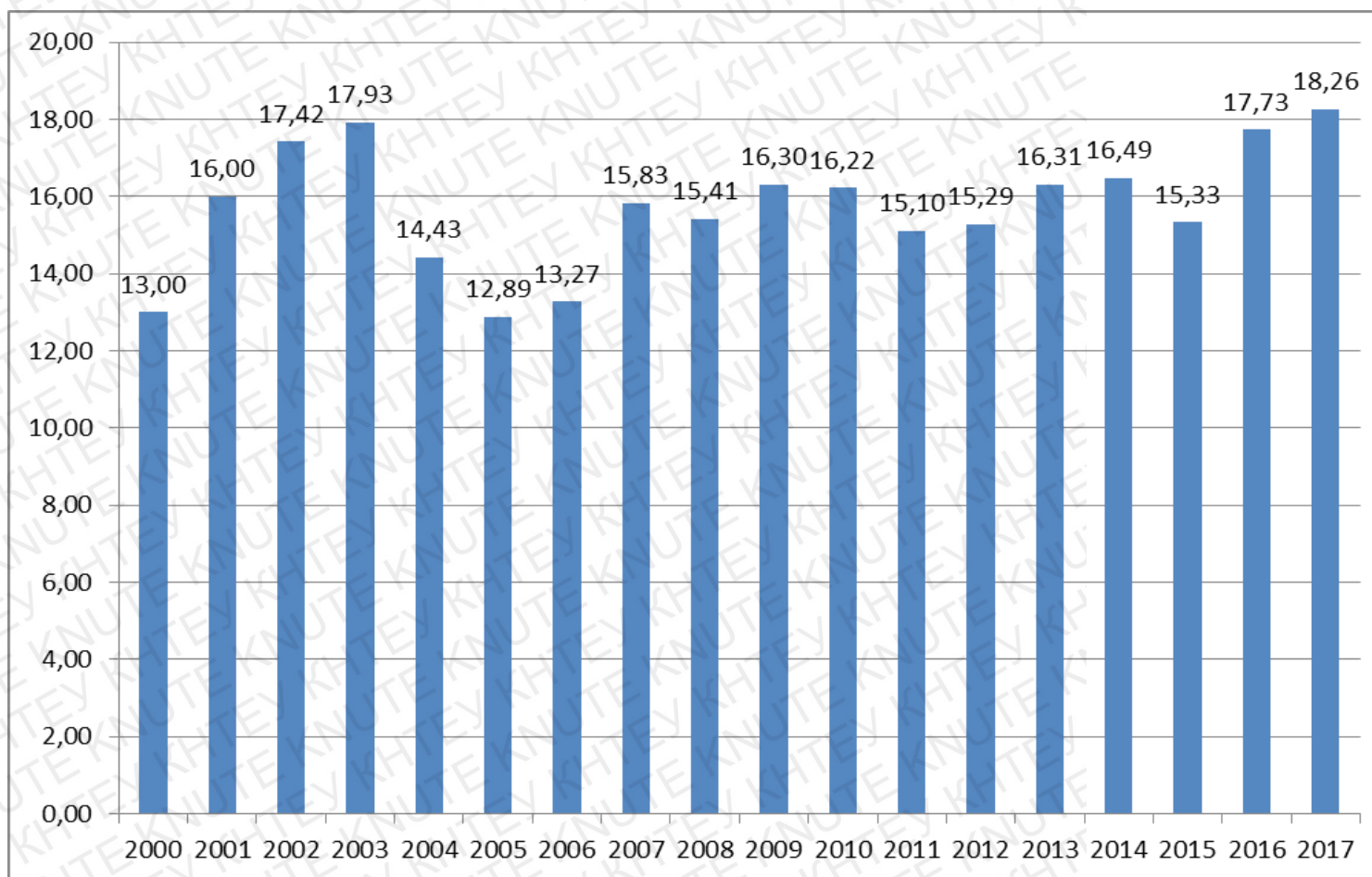

Рис.Ж.1. Частка податку на доходи фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету України за 2000-2017 роки, %

ДОДАТОК 3

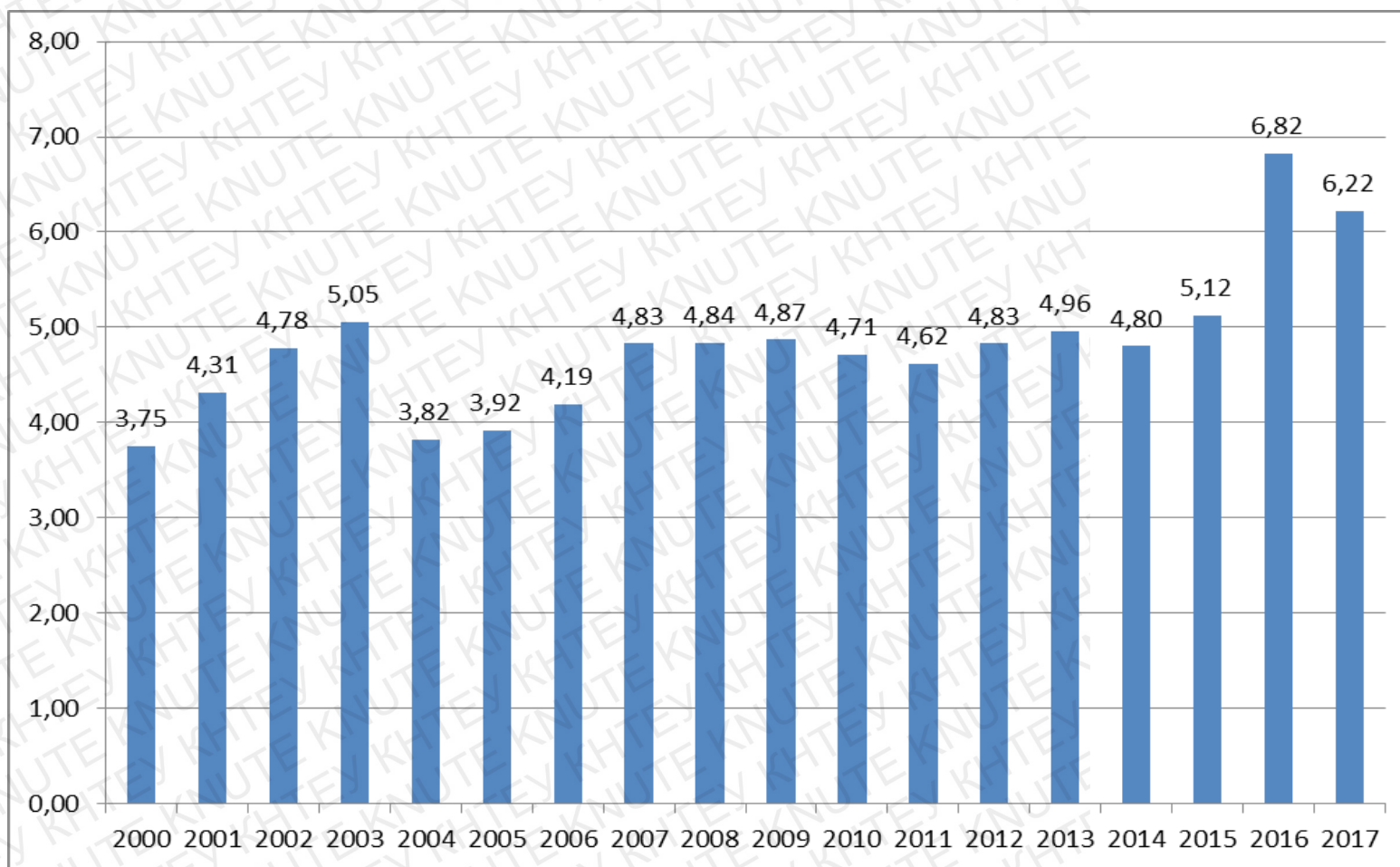

Рис.3.1. Частка податку на доходи фізичних осіб у ВВП за 2000-2017 роки, %

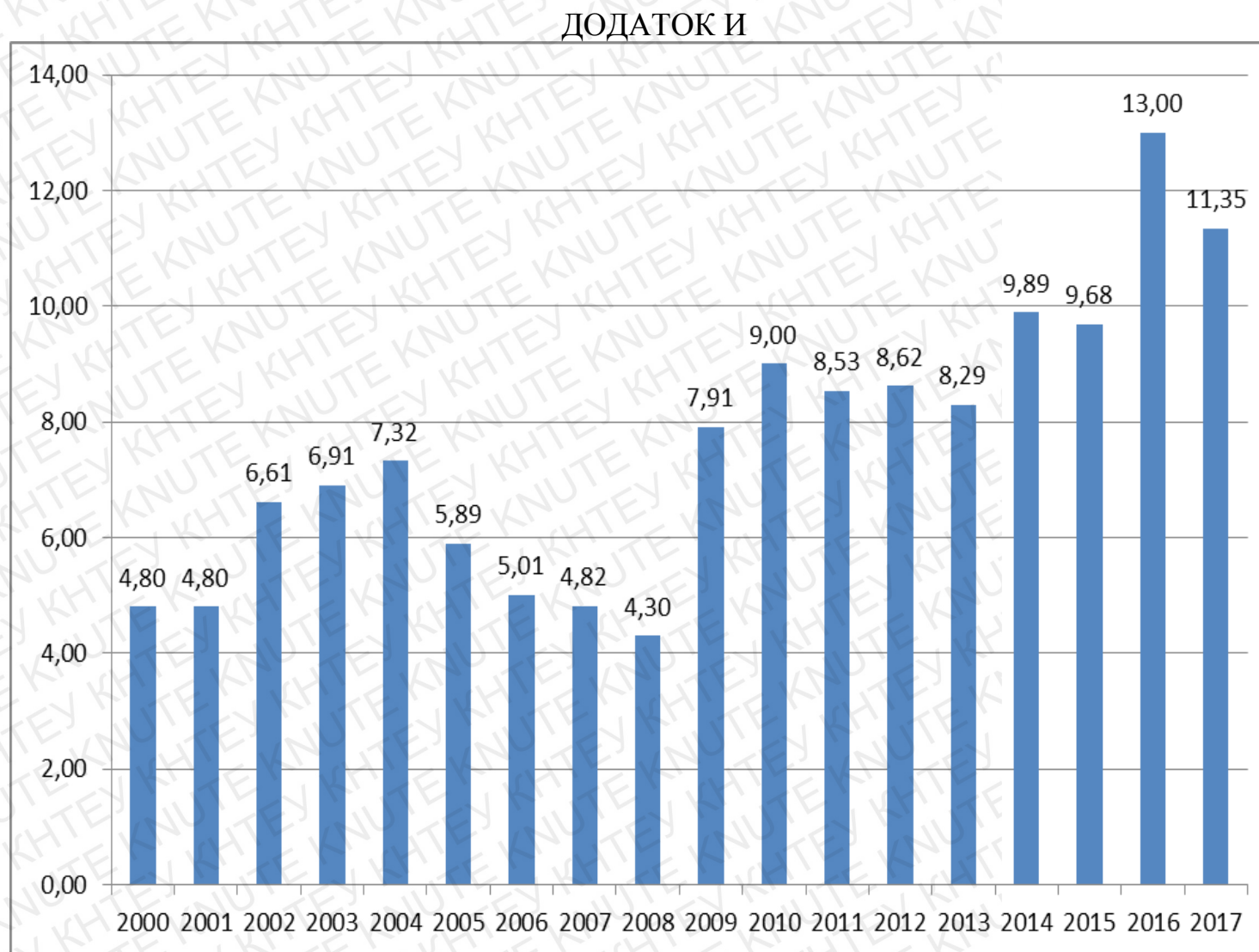

Рис.И.1. Частка акцизного податку у доходах зведеного бюджету за 2000-2017 роки, %

ДОДАТОК К

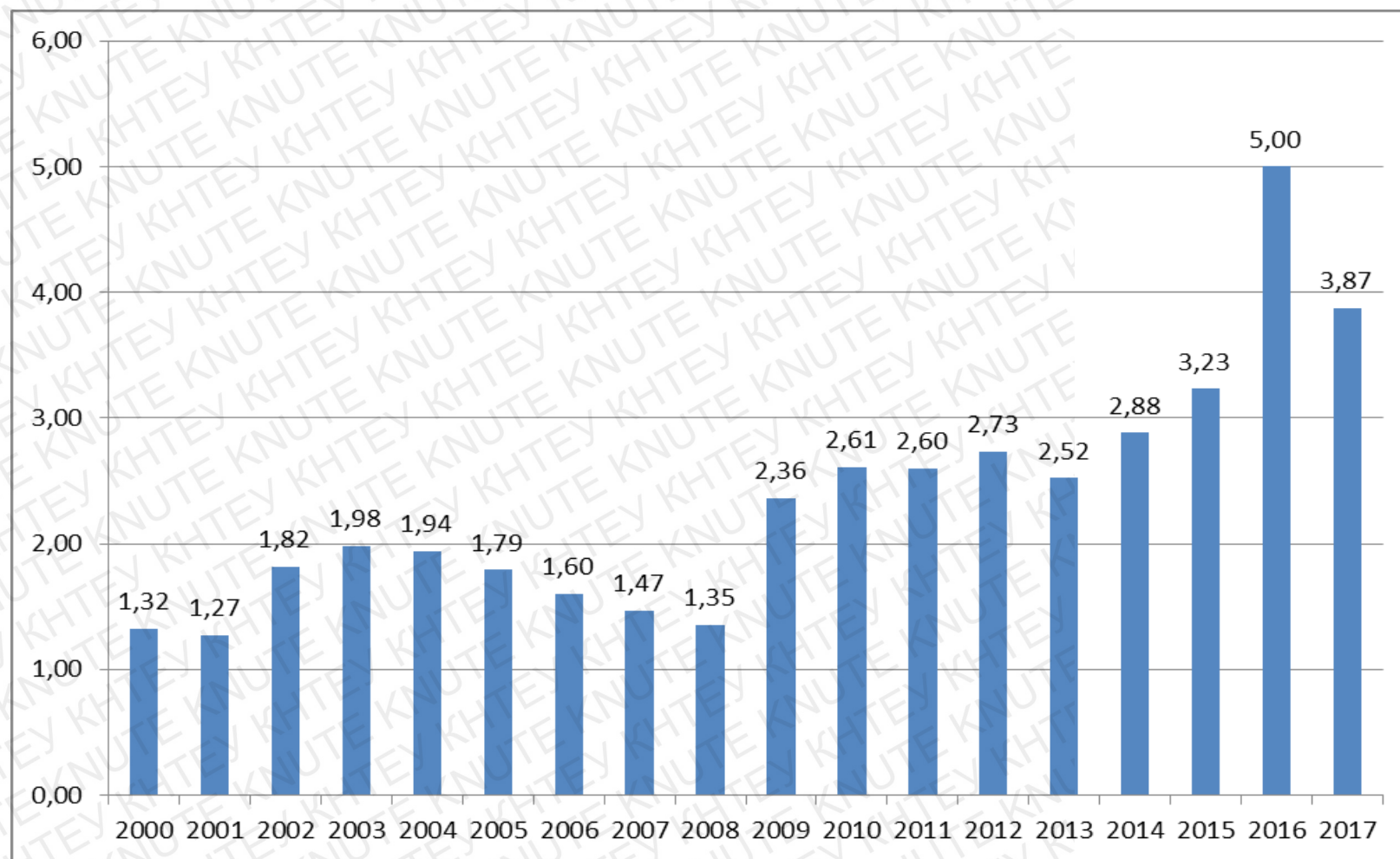

Рис.К.1. Частка акцизного податку у ВВП за 2000-2017 роки, %